

Usporedba naglasnih sustava hrvatskoga jezika kod televizijskih reportera

Aleksić, Denis

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:057234>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-15**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Denis Aleksić

**USPOREDBA NAGLASNIH SUSTAVA HRVATSKOGA JEZIKA KOD
TELEVIZIJSKIH REPORTERA**

Diplomski rad

Zagreb, 1. listopada, 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Denis Aleksić

**USPOREDBA NAGLASNIH SUSTAVA HRVATSKOGA JEZIKA KOD
TELEVIZIJSKIH REPORTERA**

Diplomski rad

Mentor: Prof. dr. sc. Gordana Varošaneć-Škarić

Zagreb, 1. listopada, 2021.

PODACI O AUTORU

Ime i prezime: Denis Aleksić

Naziv oba studija: fonetika i turkologija

PODACI O RADU

Naslov rada na hrvatskome jeziku: Usporedba naglasnih sustava hrvatskoga jezika kod televizijskih reportera

Naslov rada na engleskome jeziku: Comparison of accent systems of Croatian language in television reporters

Datum predaje rada: 1. listopada, 2021.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOGA RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisao diplomski rad pod naslovom

Usporedba naglasnih sustava hrvatskoga jezika kod televizijskih reportera

i da sam njegov autor.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

Denis Aleksić

Zagreb, 1. listopada, 2021.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Naglasno normiranje hrvatskoga jezika.....	2
2.1. Povijest hrvatskoga naglasnoga normiranja i suvremene koncepcije.....	2
2.2. Prozodijski sustav hrvatskoga jezika.....	7
3. O televizijskoj formi – Javljanje/uključenje uživo.....	11
4. Istraživanje.....	12
4.1. Metodologija istraživanja.....	12
4.2. Opći pregled naglasnih sustava reportera.....	13
4.2.1. <i>HRT</i>	13
4.2.2. <i>Nova TV</i>	16
4.2.3. <i>RTL</i>	19
5. Rezultati i rasprava.....	23
5.1. Silazni naglasci na nepočetnim slogovima.....	23
5.2. „Neutralizacija“ kratkih naglasaka.....	29
5.3. Kraćenja dugih naglasaka.....	33
5.4. Druge promjene u vrstama naglasaka.....	36
5.5. Odstupanja u mjestima naglasaka.....	37
5.6. Prenošenje naglasaka na proklitiku (prednaglasnicu).....	42
6. Prijedlog nastavne jedinice.....	47
7. Zaključak.....	61
Literatura.....	62
Sažetak.....	65
Abstract.....	66
Prilozi.....	67

1. Uvod

U hrvatskome standardnome jeziku općenito, pa tako i na razini hrvatske naglasne norme, još uvijek postoje dvojbe oko mnogih kategorija. Ovu tvrdnju potkrepljuje uvid u različite gramatike, rječnike i druge jezične priručnike koji, premda se u velikome dijelu preklapaju, nisu usuglašeni po brojnim pitanjima.

Djelomičan razlog tomu su povijesne okolnosti koje su dovele do toga da je naš standardni jezik, a time i hrvatski naglasni sustav, dugi niz godina bio temeljen na istočnonovoštokavskom idiomu, namjesto zapadnoga, što je uvelo pomutnju u naglasne karakteristike hrvatskoga pravogovora.

Međutim, niti posljednjih desetljeća, kada su se hrvatski akcentolozi i jezikoslovci počeli odmicati od starih, klasičnih propisa, i kada su učinjeni važni pomaci prema kodifikaciji hrvatskih (zapadnonovoštokavskih) naglasnih posebnosti, nije odgovoreno na mnogobrojna otvorena pitanja glede hrvatske standardne naglasne norme. Primjerice, pozornost se u hrvatskoj akcentologiji nije previše usmjeravala prema onome kako se govori među obrazovanim govornicima, što je uvjet da uporabna norma, čijem se ulasku u jezične udžbenike dugo opiralo, uđe i u standard.

Rad započinje upravo osvrtom na problematiku naglasne norme, nakon čega slijedi istraživanje koje se bavi usporedbom izgovora naglasaka hrvatskoga jezika kod televizijskih reportera – govornikâ koje imamo priliku slušati svaki dan i koji bi, svojim profesionalnim izgovorom, trebali biti govorni uzori hrvatskoj javnosti. Izgovori naglasaka pojedinačnih reportera implicitno podrazumijevaju određene naglasne sustave, čija je usporedba tema ovoga rada.

Reporteri, čiji su naglasni sustavi analizirani slušnom procjenom na temelju sadržaja dostupnog na internetu, dolaze s tri najveće nacionalne televizije – javnoga servisa HRT-a i dvije komercijalne televizije – Nove TV i RTL-a. U radu su, osim načelnih opisa naglasnih sustava izabranih govornika, navedena sva zamijećena odstupanja u odnosu na ono što propisuje norma¹, a tiče se naglasnih osobina hrvatskoga standardnog jezika.

¹ Kao "norma" će u ovome radu poslužiti suvremeni jezični priručnici, koji, doduše, ni sami među sobom nisu sasvim usuglašeni. Radi se o: *Velikome rječniku hrvatskoga jezika* (Anić, 2003); *Naglaske u hrvatskome književnom jeziku* (Vukušić i sur., 2007); *Hrvatskoj gramatici* (Barić i sur., 2005); i *Gramatici hrvatskoga jezika* (Silić i Pranjaković, 2005).

2. Naglasno normiranje hrvatskoga jezika

2.1. Povijest hrvatskoga naglasnoga normiranja i suvremene koncepcije

Kroatistica i akcentologinja Blaženka Martinović u svome djelu *Na putu do náglasnē nôrmē* (2014) piše kako je naglasno normiranje hrvatskoga jezika išlo od jednostavnijega prema složenijemu, odnosno da su prvo bila zapisivana opća pravila koja su se do polovice 19. stoljeća uglavnom bavila naglasnim inventarom (brojem naglasaka, znakovljem i nazivima te opisom naglasaka), a tek u drugom dijelu 19. stoljeća autori su se počeli posvećivati naglasnim pravilima koja su bila morfološki ili tvorbeno uvjetovana (Martinović 2014: 11).

Poviješću hrvatskih gramatika iscrpno se bavila kroatistica Sanda Ham. U svome djelu *Povijest hrvatskih gramatika* (2006) kronološki se bavi svim izdanim hrvatskim gramatikama s kratkim osvrtima na opisane naglasne sustave u njima.

Prva gramatika hrvatskoga jezika bila je *Institutionum linguae Illyricae libri duo* Bartola Kašića iz 1604., u kojoj se normira jedan tip književnog jezika nalik štokavskome. Međutim, naglasci u toj gramatici nisu bili dosljedno bilježeni. Ham (2006: 22) piše da je Kašićev naglasni sustav čakavski, starohrvatski i čine ga tri naglasaka: oštri (akut), teški (gravis) i otegnuti (cirkumfleks). S naglascima se opširnije bavi Matija Antun Relković u gramatici *Nova slavonska i nimačka gramatika* iz 1767. koja donosi tri naglasaka/*nadslovka*. Ipak, Relković ne bilježi kratke naglaske znakovljem, a ne postoje ni čvrsta pravila naglašavanja (Martinović 2014: 11).

Tek se u 19. stoljeću zapaža pridavanje veće pozornosti naglasnim osobitostima jezika. Tako hrvatska novoštokavska akcentuacija prvi puta biva opisana u gramatici *Nova ricsoslovica iliriskà* svećenika Šime Starčevića iz 1812. godine, prvoj gramatici hrvatskoga jezika napisanoj na hrvatskom jeziku. U njoj se govori o četiri različita naglasaka, od kojih se kratkosilazni nije posebno zabilježavao, a Starčević se u gramatici dotiče i općih paradigmatskih pravila, kao što su pravila za zanaglasnu dužinu u G jd. imenica ženskoga roda (*xenè*), u G mn. (*divojàkah, svètàcah*), u imenica na *-òst* (*milòst*), u pridjeva (*veliki², manji, dobrim*), u prezentu glagola (*govorim*), kao i pravila pisanja dugouzlaznih naglasaka, npr. u G mn. (*xénah*); u

² Dužine na zadnjim slogovima u originalu su obilježene na ovaj način

glagolskih imenica koje ne završavaju na *-anje* (*zavarshénje* prema *kupòvānje*); u negaciji pomoćnog glagola biti (*ní si*); u glagolskih priloga sadašnjih (*govoréchi*); u prijedložnim izrazima poput *zá me*, *ná nju*, *ú me* i sl. (Ham 2006: 51-56; Martinović 2014: 12).

Vuk Stefanović Karadžić, srpski jezikoslovac, 1814. u prvoj srpskoj gramatici *Pismenica serbskoga jezika* iznosi i opisuje značajke svakoga naglasaka, a njegov suradnik i učenik Đuro Daničić svojom *Malom srpskom gramatikom* i nizom članaka iz sredine 19. stoljeća sistematizira naglasni sustav i ostvaruje golem utjecaj na stvaranje jezičnoga standarda hrvatskog jezika koje se odvija na prijelazu iz 19. na 20. stoljeće radovima tzv. hrvatskih vukovaca (Martinović 2014: 12).

Prvi najveći prikaz hrvatskog naglasnog sustava predstavlja *Slovnica hèrvatska* Antuna Mažuranića iz 1859. godine. Uz cijelo poglavlje o naglasku (1869: 14-20) Mažuranić pruža i „opća naglasna pravila nakon svake deklinacijske i konjugacijske promjene“ te piše o „naglasku jednosložnih, dvosložnih, trosložnih riječi, s posebnim osvrtom na G jd. imenica, tj. na promjenljivost ili nepromjenljivost naglasaka, utirući put naglasnoj tipologiji“ (Martinović 2014: 13). O mjestu naglasaka Mažuranić kaže kako u riječima od dvaju ili više slogova naglasak ne smije biti na zadnjem slogu, kako silazni naglasci mogu biti samo na početnim slogovima, a uzlazni na svakome slogu osim posljednjega (Mažuranić 1869: 14). Također, sustavno popisuje proklitike i enklitike (1869: 20-22) te donosi podjelu na toničke i atoničke riječi (1869: 20). Ukazuje na to da samo silazni naglasci „skaču“ na proklitike, a primjećuje i razliku između oslabljenoga i neoslabljenoga prijenosa, ovisno o tome radi li se o „izvornim“ ili „novijim“ pomičnim naglascima (Mažuranić 1869: 14-22; Ham 2006: 84; Martinović 2014: 12-13).

Martinović piše kako od izdanja Mažuranićeve *Slovnice hervatske* više „neće biti kolebanja u inventaru hrvatskoga naglasnog sustava te nalazimo niz pravila gdje može stajati koji naglasak“ (Martinović 2014: 13), a za uobličavanje pravila o raspodjeli naglasaka kojima se koristimo i danas zaslužan je Mirko Divković svojom prvom tzv. vukovskom gramatikom *Hrvatska gramatika za srednje i nalik im škole* iz 1879. Prema njegovim pravilima, „u riječi može biti samo jedan slog naglašen; jednosložne riječi mogu imati samo jaki dugi i jaki kratki naglasak (dugosilazni i kratkosilazni) te su ti naglasci na prvome slogu višesložnih riječi“ (Martinović 2014: 14).

Ipak, svaki pregled naglasnoga normiranja „neizostavno počiva na analizama naglasnonormativnih prinosa V. S. Karadžića i Đ. Daničića“ (Martinović 2014: 14).

Karadžićev jezik, jezik koji je on uzeo kao predstavnika sve novoštokavštine i namijenio mu ulogu književnoga jezika, bio je uglavnom njegov materinji, tršićki govor zapadne Srbije. S obzirom na to da je kao osnovica književnoga jezika izabran Karadžićev govor, uz njega dolazi i njegovo naglašavanje. Vukušić i sur. (2007: 17) pišu kako je Karadžić u svojem *Rječniku* iz 1818. potpuno izostavio zapadni, mlađi ikavski dijalekt, a kad ga je i pridodao u izdanje iz 1852., nameće se da je taj idiom obilježen samo ikavskim izgovorom staroga jata, a da mu je prozodija zapravo istovjetna onoj u tršićkom govoru. Stoga je Tomo Maretić, hrvatski slavist i jedan od sljedbenika Karadžić-Daničićeve akcentuacije, pišući krajem 19. stoljeća svoju *Gramatiku i stilistiku hrvatskoga ili srpskoga jezika*, postupio tako da je, potaknut ugledom Karadžićevog idioma i istodobnim nepoznavanjem drugih štokavskih idioma, iskoristio ono što mu se nudilo i preuzeo Karadžić-Daničićevu akcentuaciju, a istim su putem nastavili Franjo Iveković i Ivan Broz na samome početku 20. stoljeća u svojem *Rječniku hrvatskoga jezika*. Ta je koncepcija, strana hrvatskome jeziku u dijelu koji je izvan zajedničkog područja općeg novoštokavskog preklapanja, odnijela konačnu pobjedu i, uz kratkotrajni kritički val u razdoblju prije Prvoga svjetskog rata, prevladala sve do druge polovice 20. stoljeća. Time je hrvatskome jeziku „oduzeta njegova i nametnuta tuđa individualnost“ (Vukušić i sur. 2007: 17-18).

U naglasnome smislu, prema navedenim autorima, dobro je bilo sve ono što je bilo zajedničko novoštokavskim govorima (npr. *národ, kùća, prâvda, tàban...*), potom ono što je podrijetlom bilo samo istočnoštokavsko (*povúci, tèbe, dvájū, želimo, vòće...*), a samo manjim dijelom ili uopće ne bi bilo dobro ono što je bilo tipično zapadnoštokavsko (*trèsti, pèci, zàželimo, vòće...*) (Vukušić i sur. 2007: 18; Martinović 2014: 14).

Odmaci od propisane Karadžićeve naglasne norme i blagi, doduše nesustavni, pomaci prema izrazito hrvatskome naglasku počinju se odvijati tek polovicom 20. stoljeća, *Hrvatsko-poljskim rječnikom* Julija Benešića iz 1949. i *Hrvatsko-srpsko-francuskim rječnikom* Dayrea, Deanovića i Maixnera iz 1956.

Ipak, tek je sedamdesetih godina prošloga stoljeća člancima Dalibora Brozovića, Stjepana Vukušića, Stjepana Babića i drugih u časopisu *Jezik* učinjen korjenit zaokret

te je otvoren i argumentiran put k bržoj standardizaciji hrvatskog naglašavanja (Martinović 2014: 14). Autori su se konačno počeli baviti istraživanjem hrvatske norme i njezine stvarne podloge, zapadnoga ikavskog dijalekta i drugih hrvatskih govora istosmjernog naglasnog razvoja. Riječima Vukušića i suradnika (2007: 20):

„...istraživanjem idioma što su utjecali na hrvatsku književnojezičnu normu utvrdilo se postojanje organskoga zapadnoga novoštokavskog naglašavanja, a istraživanjem hrvatske uporabne norme došlo se do spoznaje da je ona prosijavanjem i pročišćavanjem organskoga zapadnonovoštokavskog naglašavanja od svega što je nesustavno, mjesno ili pokrajinsko uobličena kao hrvatsko književnojezično naglašavanje.“

Suvremena hrvatska akcentologija gotovo se u potpunosti udaljila od *klasične* norme i, premda je većim svojim dijelom usuglašena, među akcentolozima su još uvijek prisutna različita strujanja. Dalibor Brozović, u jednom od svojih članaka izašlih u *Vijencu*, a objavljenih u knjizi *Prvo lice jednine* (2005: 124), prenosi mišljenje Ivana Lupića o postojanju četiriju različitih koncepcija o poželjnoj hrvatskoj naglasnoj normi.

Prva od njih je prihvaćanje *klasične* Daničić-Maretićevske norme koja, kako se čini, više gotovo da i nema svojih poklonika u Hrvatskoj.

Druga je neodbacivanje tradicije, ali odlučna zamjena istočnoštokavskih značajki zapadnonovoštokavskima. U ovu koncepciju Brozović ubraja i samoga sebe. Osim zagovaranja odmaka od Karadžića, Daničića i Maretića, za njega normiranje naglasaka treba biti učinjeno po istraživanju svih izoglosa među štokavcima i preuzimanju onoga što je najčešće te prateći razvojne procese „u govoru obrazovanih slojeva po najvećim urbanim središtima“ (Brozović 1958: 65 prema Martinović 2014: 18).

Treća koncepcija se odnosi na prihvaćanje perifernoga hrvatskog dijalektnog zapadnonovoštokavskoga naglašavanja, isključivo ikavskoga, u koju Martinović (2014: 16) pribraja Stjepana Vukušića. Vukušić, zajedno sa suradnicima Zoričićem i Grasselli-Vukušić, u knjizi *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* (2007), govori kako je ikavski izgovor dugoga jata uzrokovao duge naglaske, kao u primjerima *cvît*, *svît*, *dîte*, *vrîdan*, te napuštajući ikavski izgovor, ali zadržavajući njegovu prozodiju dobivamo dugi jednosložni izgovor, odnosno *cvijêt*, *svijêt*, *dijéte*, *vrijédan*. Ikavski je izgovor, prema autorima, u književnom jeziku „...ostavio sjaj svoje prozodije i u

prefiguriranih glagola treće vrste“ (Vukušić i sur. 2007: 23), za što navode primjere: *zàželīm, pòletīm, dòživīm, prètrpīm*. Vukušić i suradnici zapravo se bave definiranjem odnosa zapadnog (ikavskog) novoštokavskoga idioma i standardnog naglašavanja.

Posljednja od koncepcija je „prihvaćanje za normu gradskoga razgovornog naglašavanja“, koju bi nesumnjivo predvodio Ivo Škarić. Škarić, zajedno sa svojim suradnicama Đurđom Škavić i Gordanom Varošaneć-Škarić, zalagao se za urbanizaciju standarda i afirmaciju naglasnih značajki gradskih idioma, posebice zagrebačkoga. Takvi su stavovi, implicitno ili eksplicitno, vidljivi u njihovim brojnim objavljenim radovima: *Silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi* (Škarić i sur. 1987), *Kako se naglašavaju posuđenice* (Škarić, Škavić, Varošaneć-Škarić 1996), *O naglašavanju posuđenica – još jednom, nakon Vukušića* (Škarić, Škavić, Varošaneć-Škarić 1996), *Sociofonetski pristup standardnom naglašavanju* (Škarić 1999), *Hrvatski govorili!* (Škarić 2006), itd. Za Škarića su kompetentni govornici, na čijem se govoru mora temeljiti naglasno normiranje, obrazovani stanovnici kulturnih središta, bez obzira na njihovu organsku podlogu – štokavsku ili neštokavsku (Martinović 2014: 17).

Riječima kroatista Krešimira Mićanovića: „Ne upuštajući se u podrobnosti različitih koncepcija, može se utvrditi očita neusuglašenost i suprotstavljenost različitih instanci koje promoviraju standardnu prozodiju“ (Mićanović 2004: 123).

Pri jezičnoj kodifikaciji, kodifikatori na temelju različitih jezičnih varijacija moraju donijeti odluku koju će od ponuđenih mogućnosti prihvatiti i promovirati kao standardnu, a poseban im problem predstavlja naglasna kodifikacija. Takve kodifikatorske odluke podložne su, ne samo preispitivanju i prihvaćanju od jezičnih stručnjaka, nego moraju biti prihvatljive i cijeloj jezičnoj zajednici (Mićanović 2004: 123). U 20. su stoljeću, prema Samardžiji, „unutar ‘tradicionalne’ koncepcije postupno obavile brojne prilagodbe kodificirane hrvatske prozodijske norme uzusnoj normi kako bi se prevladale velike nepodudarnosti između njih i tako izbjegao inače sasvim izgledan konflikt, a da su prijedlozi za promjenu ostalih dviju koncepcija do sada imali relativno slab utjecaj na suvremenu hrvatsku jezičnu praksu“ (Samardžija 1999: 333 prema Mićanović 2004: 123). Razlozi tim prilagodbama su u tome što većina jezične zajednice nije govorila ni prihvaćala staru kodificiranu prozodiju.

2.2. Prozodijski sustav hrvatskoga jezika

Prozodija (grč. *prosōdia* = naglasak i kvaliteta) dio je „nauke o jeziku koja unutar fonologije istražuje prozodijske (naglasne) pojave u jednom jeziku“ (Barić i sur. 2005: 66). Riječi se između sebe razlikuju naglasnim karakteristikama koje se temelje na akustičkim pojavama, i to na jačini izgovora, kretanju (dizanju i spuštanju) tona i trajanju sloga (Barić i sur. 2005: 66). Škarić ovim trima pojavama pridodaje i izgovornu točnost (Škarić, 2009: 116).

Slijedeći ove pojave, naglasak ili akcent čini „istodobni ostvaraj siline, tona i trajanja“, a „isticanje jednoga sloga u riječi nad drugima silinom, tonom i trajanjem zove se naglasak riječi“ (Barić i sur. 2005: 66).

Naglasak se na rječničkoj razini koristi kao sredstvo razlikovanja jedne riječi od druge, kao u primjerima *sjènica* (ptica) i *sjènica* (umanjenica od *sjena*) ili *grād* (naseljeno mjesto) i *gräd* (tuča), a na morfološkoj razini služi kao sredstvo razlikovanja jednoga oblika riječi od drugog, kao u *rúci* (dativ jednine imenice *rúka*) i *rúci* (lokativ jednine imenice *rúka*), *nòzi* (dativ jednine imenice *nòga*) i *nòzi* (lokativ jednine imenice *nòga*) ili *sàslušā* (treće lice jednine prezenta glagola *sàslušati*) i *sàslušā* (treće lice jednine aorista glagola *sàslušati*). Na istoj razini razlikovnu moć ima i zanaglasna dužina, kao u *vojnika* (genitiv jednine imenice *vòjnīk*) i *vojnīkā* (genitiv množine imenice *vòjnīk*) i sl. (Silić i Pranjković 2007: 18).

Hrvatski standardni jezik, temeljen na novoštokavskoj akcentuaciji, poznaje četiri vrste naglasaka koji se bilježe simbolima nad grafemima: kratkosilazni (*kùća*), kratkouzlazni (*žèna*), dugosilazni (*zlāto*) i dugouzlazni (*rúka*).

U hrvatskome standardnom jeziku za mjesto naglasaka kaže se da je djelomično slobodno jer se „može ostvariti u bilo kojem slogu riječi osim u zadnjem“, ali ograničenja u njihovoj raspodjeli postoje „jer se svaki naglasak ne može ostvariti u svakom slogu riječi“ (Barić i sur. 2005: 69).

Prema gramatikama korištenima u sklopu ovoga rada (Silić i Pranjković 2007; Barić i sur. 2005; Vukušić i sur. 2007), mogu se ispisati jasna pravila koja vrijede pri određivanju mjesta naglašavanja. S obzirom na to da se ista pravila (s ponekim izmjenama i većim stupnjem tolerancije k odstupanju od njih) provode u hrvatskome jeziku već stoljećima, bilo kao pojava ili kao nametanje, Škarić taj tip prozodije

naziva prozodijom riječi u *klasičnom* tipu hrvatskoga jezika (Škarić 2009: 119). Za nju vrijede sljedeći zakoni:

1. „Silazni se naglasci mogu nalaziti samo na prvome slogu u govornoj riječi.“
2. „Nijedan se naglasak ne može naći na posljednjem slogu, osim kad je to jedini slog.“
3. „Svi su se dinamički naglasci u novoštokavskome preselili na slog naprijed i metatonirali u uzlazne. Zato je uzlazni naglasak obavijest o prethodno naglašenom susjednom idućem slogu.“
4. Logična posljedica prethodnoga zakona jest da „u novoštokavskome ne može biti silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima“.
5. „Na prvome slogu u riječi smije biti bilo koji od četiriju naglasaka.“
6. „Jednosložne riječi mogu imati samo silazne naglaske (jer je uzlaznost ishod prijelaza s idućega sloga, a kojega tu nema).“
7. „Stari prednaglasni kratki slog, primajući naglasak, postaje kratkouzlazan, a dugi, primajući naglasak, postaje dugouzlazan.“
8. „Stari dugonaglašeni slog postaje zanaglasno dugi kad se naglasak preseli na prethodni slog.“
9. „Nema prednaglasnih dugih slogova (jer su seljenjem naglasaka postali dugouzlazni naglašeni)“ (Škarić 2009: 119-120).

Pravilima koja vrijede u klasičnom tipu hrvatske prozodije, Škarić pridodaje (2009: 121-124) i pravila za (opće)prihvaćeni tip i prihvatljivi tip hrvatskoga jezika.

Za njega je prihvaćeni tip hrvatskoga jezika onaj „kojim se govori u kulturnoj, političkoj, gospodarskoj, školskoj, novinarskoj i inoj javnosti“ i u njemu prozodija riječi nema jasan izgled usustavljenih i dosljednih obrazaca kao klasični tip. Prozodijski su oblici u tome tipu „optimalizirani u težnji da budu dostupni, bliski i poželjni svima odjednom u najvećoj mogućoj mjeri“ (Škarić 2009: 121). U tome sudjeluje i klasična norma putem govornih uzora i školske poduke, kao i nastojanje svakog govornika da uprosječuje svoj govorni izraz tako da bude poželjan svim

slušačima, ali i inercija naglasnog organskog supstrata svakog govornika u javnosti. Sociofonetskim ispitivanjem Škarić je uočio sljedeće dominantne prozodijske osobine prihvaćenoga tipa hrvatskog jezika (Škarić 2009: 122-123):

1. „Dinamički (silazni) naglasci mogu se nalaziti na bilo kojem slogu u riječi.“
2. „Dugouzlazni se naglasak može nalaziti na bilo kojem slogu u riječi osim na posljednjem, a što znači da ne može biti ni na jednosložnoj riječi.“
3. „Mjesto naglaska je najčešće kao u klasičnome tipu, ali s tendencijom da se u preoblikovanju riječi zadržava na istom slogu; to još nije jasno stabilizirano.“
4. „Postoje dva silazna naglaska (dinamička) – kratki i dugi, koji mogu stajati na bilo kojem slogu u riječi.“
5. „Postoji jedan uzlazni naglasak, i to dugouzlazni (a kratkouzlazni se neutralizacijom stopio s kratkosilaznim). Dugouzlazni se nalazi najčešće ondje gdje i u klasičnome tipu, ali ponekad i ondje gdje je u lokalnim govorima akut koji mu je sličan.“
6. „Naglašeni slogovi mogu biti dugi ili kratki na svim samoglasnicima osim na samoglasniku /ɾ/, koji može primiti samo kratki dinamički naglasak.“
7. „Nenaglašeni su slogovi svi uvijek samo kratki.“
8. „Dugi slogovi od staroga dugoga jata ili produljenoga staroga kratkoga jata izgovaraju se kao /jê/ ili /jé/, tj. s dugosilaznim ili dugouzlaznim naglaskom na /e/ kao i u drugim slogovima s /je/“ (Škarić 2009: 122-123).

Treći je tip Škarićeve podjele prihvatljivi tip hrvatskoga jezika. U njemu prozodija ima kompromisne osobine prvih dvaju tipova. Te osobine odstupaju od osobina klasičnoga i prihvaćenoga tipa, ali nisu ni velika, ni bitna, ni redovita odstupanja pa se mogu dopuštati. Za ovaj tip vrijede sljedeća pravila (Škarić 2009: 124):

1. Mjesto naglaska isto je kao u klasičnome tipu, „silazni naglasci u pravilu se ne nalaze na nepočetnim slogovima, ali su dopuštene brojne iznimke“ koje se najviše odnose na „manje poznate, tuđe i novostvorene riječi te na okupljenice.“

2. Kao i kod prethodnog tipa i ovdje postoje četiri naglaska.
3. „Uzlazni se naglasci ne ostvaruju kao u klasičnome tako da podižu ton i na početku idućega sloga.“
4. „U prihvatljivom se tipu razlikuju trajanja dugih od trajanja kratkih naglašanih i nenaglašanih slogova.“
5. „Gube se zanaglasne etimološke duljine (u padežnim nastavcima, prezentu, sufiksima) u govoru onih govornika koji su klasičnom tipu prišli učeći ga iz novoštokavskih organskih podloga, a ostvaruju zanaglasne duljine samo ondje gdje su one motivirane fonetskim živim i svježim preoblikama kao što su prijenos dugosilaznoga naglaska koji ostavlja za sobom dugi nenaglašeni slog (*dâr>nādār, znâm>nèznām*); sažimanje dvaju samoglasnika u jedan (*đāvao>đāvō*) i ispred suglasničkih skupina s prvim zvonkim suglasnikom (*djèvōjka*)“ (Škarić 2009: 124).

Vodeći se ovom podjelom na tri tipa hrvatskoga jezika sa svojim prozodijskim pravilima, procjenjivat će se i prozodijske osobine govornika-reportera obuhvaćenih istraživanjem u sklopu ovoga rada.

3. O televizijskoj formi – Javljanje/uključenje uživo

Javljanje ili uključenje uživo je, prema HRT-ovu *Leksikonu radija i televizije*, uključenje novinara s mjesta događaja, najčešće s mogućnošću komunikacije između voditelja i reportera, radi boljeg korištenja najnovijih podataka (<https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/j/javljanje-uzivo/>).

Javljanje uživo povezano je „s mogućnošću izravnog prijenosa, jednim od glavnih obilježja televizijskog medija još od njegovih početaka“ (Letica 2003 prema Perišin 2010: 124), televizijske forme kojom se „određeni događaj korištenjem izvorne slike ili zvuka te novinarskog komentara prikazuje u svojoj cijelosti i u vremenu zbivanja“ (Leksikon radija i televizije 2006: 333 prema Perišin 2010: 124). Glavni je zadatak reportera pravovremeno informiranje gledatelja o aktualnom događaju, iznošenje najnovijih informacija te uvod u priču „izlaganjem činjenica i prenošenjem konteksta i atmosfere s mjesta događaja“ (Perišin 2010: 124). Reporter se, dakle, u ovoj novinskoj formi, izravno uključuju u prijenos te „u ograničenom vremenu u informativnoj emisiji“ izvještavaju o aktualnom događaju. Pritom, ponekad bude i situacija u kojima nemaju mnogo vremena za pripremu te se moraju osloniti na improvizacijske vještine, vještine povezivanja događaja s prošlim situacijama, pronalazak sugovornika na mjestu događaja i dr. „Reporter mora biti spreman na uzastopna javljanja u program, uz tek nekoliko minuta ili čak sekundi upozorenja iz režije“, a trajanje javljanja „ovisi o događaju, količini informacija, kompleksnosti materije, a prije svega o dogovoru s urednikom“ (Perišin 2010: 128).

Iz navedenog je jasno kako se radi o vrlo zahtjevnoj novinskoj formi što se može odraziti i na govornu izvedbu samoga reportera. Televizijski reporteri u javljanjima uživo moraju istovremeno voditi računa o mnogim stvarima, što posljedično, posebice kod mlađih i neiskusnijih, može dovesti i do pogoršanja govorne izvedbe. Primjerice, ograničenost trajanja njihovih javljanja uživo rezultira bržom govornom izvedbom, što pak može izazvati učestalija kraćenja dugih naglasaka ili odvratiti njihovu svijest o pravilnoj naglasnoj normi i usmjeriti njihov govor prema vlastitom organskom supstratu. Također, prema zapažanju Varošaneć-Škarić (1995: 74), u emfatičkom se televizijskom govoru uočava i prijenos naglasaka riječi na prvi slog, koji potom takvim ostaje i u neemfatičkom govoru. Takve svojstvenosti treba imati na umu prilikom proučavanja rezultata koji će biti izneseni u idućem poglavlju.

4. Istraživanje

4.1. Metodologija istraživanja

Istraživanje koje je provedeno u sklopu ovoga rada temelji se na usporedbi naglasnih sustava hrvatskoga jezika kod televizijskih reportera s triju najvećih nacionalnih televizija – javne televizije HRT-a i komercijalnih televizija Nove TV i RTL-a. Sa svake televizije, u svrhu istraživanja, analizirani su govori četiriju govornika-reportera, po dva muška i dva ženska. Pri njihovom odabiru, vodilo se računa da budu iz različitih krajeva Hrvatske, koliko god je to bilo moguće postići. Od 12 izabranih reportera (Borko Brunović, Nikolina Ćosić, Jelena Bokun, Eugen Husak, Domagoj Mikić, Petra Buljan, Andrija Jarak, Ivana Pezo Moskaljov, Damira Gregoret, Adrian de Vrgna, Boris Mišević, Ivana Ivanda Rožić), četvero ih je rođeno ili od djetinjstva živjelo u Zagrebu, a po jedan reporter je iz Dubrovnika, Vrbovca, Sinja, Imotskog, Klokovca pokraj Krapinskih Toplica, Osijeka, Šibenika i Splita. Reporter su iz različitih dobnih skupina.

S internetskih stranica hrt.hr, dnevnik.hr i rtl.hr preuzeta su po dva isječeka s javljanjima uživo svakoga navedenog reportera u razdoblju od 6. srpnja 2020. do 12. travnja 2021. godine te su njihova odstupanja u odnosu na naglasnu normu utvrđena slušnom analizom na uzorcima koji traju od dvije do tri i pol minute.

Premda se radi o malome uzorku i nije se mogla postići šira geografska raznolikost pri odabiru govornika za istraživanje, pretpostavka je da će se moći donijeti zajednički zaključci o naglasnim sustavima reportera na svakoj od triju televizija i na temelju njih usporediti koja televizija pridaje veći, a koja manji značaj prozodijskim osobinama profesionalnih govornika prilikom njihovog zapošljavanja i rada na njihovu jeziku i govoru.

Polazna je pretpostavka da će reporter s Hrvatske radiotelevizije, javnog informativnog servisa koji bi trebao pridavati veću važnost promicanju standardnoga jezika i poštivanju naglasnih i drugih pravogovornih normi, biti uspješniji od svojih kolega s komercijalnih televizija, odnosno da će odstupanja od norme kod njih biti manje prisutna. S druge strane, ta razlika ne bi trebala biti velika jer i na drugim televizijama novinari i reporter surađuju s fonetičarima i lektorima za jezik.

4.2. Opći pregled naglasnih sustava reportera

4.2.1. HRT

4.2.1.1. Borko Brunović

Borko Brunović reporter je HRT-a od 2015. godine, a novinarskog iskustva imao je i prije kao sportski komentator na Arena Sportu. Rođen je i živi u Zagrebu.

Opis naglasnoga sustava: Kratkouzlazne naglaske u pravilu „neutralizira“³ s kratkosilaznima (*pòčēti-pòčeti, pòsljednijh-pòsljednijh, jedànaēst-jedànaest, autocēste-autocēste, nàlazīm-nàlazim, gòtovo-gòtovo...*)⁴, a uzlazna intonacija u kratkim naglascima nije primjetna. Krati velik broj dugouzlaznih naglasaka, na čijim mjestima ostvaruje kratkosilazne (*žàlbī-žàlbi, potpisívānja-potpisīvanja, trístotínjāk-trístotīnjak, milijúnā-milijùna, kúnā-kùna, naglašávati-naglašävati...*). Također, krati mnoge dugosilazne naglaske, premda ih izgovara malo produljeno u odnosu na karakteristične kratkosilazne naglaske (*kāžu, cijēli, rāde, dnēvne, krāj, nēma, štūrim, stāna...*), u čemu se vidi da kod govornika ipak postoji svijest o njihovom postojanju. Ostvaraji zanaglasnih dužina su vrlo rijetki. Ponekad neuobičajeno dulji slogove na frekventnim riječima (*pósao, láko*). Nekoliko puta odstupa od norme pri mjestima naglasaka – ponekad je to uzrokovano vlastitim organskim supstratom (*materijāl-materijāl, nāmjestio-namjěstio, sùmīrām-sumīram, kopernikānskōg-kopernikānskog*), ponekad korištenjem uporabne norme (*tùžiteljstva-tužitēljstva, poprílično-pòprilično*)⁵ te u jednom slučaju pogrešnim izgovorom s prijenosom naglasaka na prvi slog (*milijūn-milijun*), što je slučaj koji se naslanja na spomenuta zapažanja Varošaneć-Škarić (1995: 74). Iako nekoliko puta prenosi naglasak na niječnicu (*ně budē, ně treba, ně bude*), u pravilu ne dolazi do prijenosa na prednaglasnicu (*od òvog, za svē, po pūnom, za krāj, na tēret, pokraj nās, u svākom, u Splītu, za sàda*). Premda bi se naglasni sustav reportera mogao opisati kao dvonaglasni sustav zagrebačkoga govornog područja, primjetni su sporadični ostvaraji i svijest o dugouzlaznim naglascima, kao i većinski pravilna mjesta naglašavanja (što bi moglo upućivati na rad s fonetičarima na HRT-ovoj Službi za jezik i govor), zbog čega ga se može

³ Nerazlikovanje kratkih naglasaka u korist kratkosilaznih. O terminu „neutralizacija“, preuzetom iz radova Škarić (2001) i Varošaneć-Škarić i Škavić (2001), više u potpoglavlju 5.2. „Neutralizacija“ kratkih naglasaka

⁴ Prve riječi u parnjacima unutar zagrada označuju standardni izgovor i preuzeti su iz Aničevoga *Velikoga rječnika hrvatskoga jezika* (2003), a druge riječi u parnjacima predstavljaju čujni izgovor govornika

⁵ Međutim, u ovim primjerima ponovno dolazi do „neutralizacije“ kratkouzlaznih naglasaka koji bi se u uporabnoj normi mogli ostvarivati na tim mjestima

smjestiti u granično područje između dinamičkog i općeprihvaćenog tipa hrvatskoga jezika.

4.2.1.2. Nikolina Ćosić

Nikolina Ćosić rođena je Osječanka, a na HRT-u kao reporterka radi od 2019. godine. Prethodno je stjecala iskustvo na Slavonskoj televiziji i HRT Radio Osijeku.

Opis naglasnoga sustava: Kako živi i radi u Zagrebu, osjeća se lagani utjecaj nove govorne okoline. Ostvaruje sva četiri naglasaka, međutim, duge naglaske krati do mjere gdje je ponekad teško razaznati radi li se uistinu o dugima (*inicijátive, náčinom, takóđer, njênim, brôj, dána...*). Nerijetko ostvaruje naglaske na način priličan zagrebačkome govoru, pri čemu je moguć utjecaj mjesta prebivanja, pa tako kratkouzlazne naglaske često zamjenjuje kratkosilaznima (*lòkāl̄nim-lòkalnim, pètr̄njsko-pètrinjsko, količ̄ini-količ̄ini, političk̄ih-političkih, kr̄šēnja-kr̄šenja, djèteta-djèteta, òdnosno-òdnosno, klinike-kl̄inike, djèčjē-djèčje*), kao i dugouzlazne (*téma-tēma, informácijā-informācija, nádu-nādu, jáviti-jāviti, informácijāma-informācijama*). Dugouzlazne naglaske također često krati u kratkouzlazne (*nezadovóljstvo-nezadovòljstvo, pokazali-pokázali, óvdje-òvdje, stráne-strāne, komunicírānja-komunicirānja, materijála-materijàla, právo-prāvo, Dúmbovića-Dùmbovića*). U jednome primjeru kratkosilazni naglasak mijenja kratkouzlaznim (*MÛPA-MÛPA*). Zanimljivo je da se kod govornice ne primjećuje, za osječki govor karakteristično, duljenje kratkoga naglašenog sloga⁶. Ni u jednom slučaju tijekom slušne analize nije prenijela naglasak na prednaglasnicu, što je pomalo neobično za osječku novoštokavku (*i tó, na tò, u cènt̄ru, na njèga, do njèga, za tò, o tòme, u njù, po njênim, za krāj, za sàda*). Zanaganasne dužine uglavnom ne ostvaruje, što ne proturječi opisu osobitosti osječke prozodije, prema kojem se zanaganasne dužine koje nisu netom iza uzlaznih naglasaka gube, a općenito slabe (Benić 2007: 8). U mjestima naglasaka rijetko odstupa od norme, a kada i odstupa radi se o riječima stranoga podrijetla čija su mjesta naglasaka već široko prihvaćena u našem jeziku (*kandidät̄kinja, koordinät̄oricu*), uz pokoju iznimku (*pòdržala, tòliko*). Naglasni sustav reporterke nalazi se unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

⁶ Više o osobinama osječke akcentuacije u Benić (2007): Osnovni podaci o osječkoj akcentuaciji

4.2.1.3. Jelena Bokun

Jelena Bokun rođena je i živi u Zagrebu, a na HRT-u radi također od 2019. godine.

Opis naglasnoga sustava: S obzirom na to da se radi o rođenoj Zagrepčanki pomalo neočekivano ostvaruje kratkouzlazne naglaske, a probleme joj ne zadaju ni druge vrste naglasaka. Sporadično ostvaruje i zanaglasne dužine. Ponekad zbog činjenice da se radi o javljanju uživo i vremenskoj ograničenosti i ona, kao i drugi reporteri, „brza“ u izgovoru što rezultira kraćenjem ponekih dugih naglasaka. Tako dugouzlazne naglaske uglavnom krati, no radi se o zanemarivim kraćenjima s tek ponekom značajnijom iznimkom (*srédio-srèdio, zágrebačkī-zàgrebački, dvádeset-dvādeset, známo-znāmo, predávati-predāvati*). Dugosilazne naglaske također ispravno ostvaruje s dvije iznimke koje su vjerojatno rezultat spomenute vremenske ograničenosti (*sâmōm-sāmom, rādī-rādi*). Kratkouzlazni naglasci su joj uredni, što je iznenađujuće za govornika sa zagrebačkoga govornog područja i moguće upućuje na novoštokavsko podrijetlo roditelja ili nekog od bližnjih. Nekoliko puta griješi u mjestima naglasaka, ali ne radi se ni o čemu značajnome, nego o razlikovnosti uporabne norme u odnosu na ono što propisuje kodificirana norma (*tūžiteljstvo-tužitěljstvo, provīrī-provīri, međūvremenu-međuvrěmenu, Pètrīnjācā-Petrīnjācā*). Unatoč velikom broju primjera niti jednom nije prenijela naglasak na prednaglasnicu (*i tō, kroz tē, u Splītu, u svākōm, ni tāj, na tē, nad tīm, za krāj, i pōl, od dānā, i dālĵē, od tōga*). Naglasni sustav joj se nalazi unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

4.2.1.4. Eugen Husak

Eugen Husak, Zagorac iz Klokovca kraj Krapinskih Toplica, kao novinar na HRT-u radi još od 2001. godine.

Opis naglasnoga sustava: Iznenađujuće, usprkos neštokavskoj sredini iz koje dolazi, vrlo dobro savladava sve četiri vrste naglasaka, uključujući i sporadične ostvaraje zanaglasnih dužina. Dugouzlazne naglaske uglavnom pravilno ostvaruje, ponekad ih malo krati, a veća je razlikovnost čujna u svega nekoliko primjera (*poprilično-poprīlično, razgovárajū-razgovārājū, četvrtka-četrvrtka, sūda-sūda, zīdānje-zīdanje, záhtjeve-zāhtjeve*). Dugosilazni naglasci su mu uredni, ponekad malo

skraćeni, u čemu se možda očituje i utjecaj zahtjevne novinske forme. Kratkouzlazni su mu naglasci teško procjenjivi, ostvaruje ih na pravilnim mjestima i izgovara kratko, ali ne ostvaruje dovoljnu uzlaznost da bi se jasno razaznalo radi li se uistinu o njima ili kratkosilaznima s naznakama male uzlaznosti. Radi se o govorniku neusvojenim naglascima koje je morao naučiti i stoga se može utvrditi njihovo postojanje, premda se u nekim primjerima definitivno ne mogu čuti njihovi ostvaraji (*dànašnjøj-dànašnjoj, vršitèljica-vršitèljica, prelòmiti-prelòmiti, Pètrīnje-Pètrinje, òdlazī-òdlazi, hotèla-hotéla, socijalīzmu-socijalīzmu, tržnice-tržnice, optimīzam-optimīzam, pòčēti-pòčēti, ministàrstva-ministàrstva, vèlika-vèlika, tīsuću-tīsuću*). Ima dobar izgovor kratkosilaznih naglasaka. Zanaglasne dužine uglavnom krati, ali unatoč neštokavskoj organskoj podlozi nemali broj puta ih i ostvaruje. Nekoliko puta u mjestima naglasaka odstupa od norme (*dosàdašnja-dòsadašnja, hòtel-hotèl, paralèlno-pàralelno, gràditèljstva-graditèljstva*). Naglaske uglavnom ne prenosi na prednaglasnicu (*i dàljē, iza mēne, u dōba, iza njēga, i tū, u svàkōm*), premda ima i jedan suprotan primjer gdje prenosi naglasak na negaciju glagola (*nè ruši*)⁷. Naglasni sustav govornika je unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

4.2.2. Nova TV

4.2.2.1. Domagoj Mikić

Domagoj Mikić rođen je u Vrbovcu, a studirao je u Zagrebu. Na Novoj TV kao reporter radi od 2012. godine, čemu su prethodile dvije godine novinarskog iskustva na HRT-u.

Opis naglasnoga sustava: Govornikov naglasni sustav gotovo da ne poznaje uzlaznu intonaciju u naglascima. Kratkouzlazne naglaske redovito izgovara kao dinamičke, odnosno „neutralizira“ ih (*Slāvōnskōm-Slāvonskōm, prvoòptūženā-prvoòptūženā, istrāžitelji-istrāžitelji, dvādesetsedmogòdišnjēm-dvādesetsedmogòdišnjem, rànijē-rànije, odvèdeni-odvèdeni, pròvesti-pròvesti...*). Kod dugouzlaznih se naglasaka, premda se u rijetkim primjerima kod njih ipak može nazreti uzlaznost, dodatno događa i kraćenje do mjere gdje je ponekad teško opisno

⁷ O tome više u istraživanju Varošaneć-Škarić (2003), u vezi prenošenja na negaciju, i potpoglavlju 5.6. Prenošenje naglasaka na proklitiku (prednaglasnicu)

odrediti radi li se uopće o njima (*súdu, súdac, opásnost, násilja, zadržiti, produljenje, Bánovini, krénuti*), ali su ponekad neupitno zamijenjeni s kratkosilaznima (*ispitívānje-ispitívānje, smátraju-smàtraju, súdac-sùdac, opásnosti-opàsnosti, odrédio-odrèdio...*). U ponekim se slučajevima, doduše, može čuti duža uzlaznost na pravilnim mjestima (*krénimo, odrédio, stráne, volontére, zapovjednikom, naglásiti*). Dugosilazne naglaske reporter u mnogim primjerima izgovara kraće (*rédom, cijêloj, priči, rijêč, dâljnje, žúrne, ljúdi, tíče, kôbnim, krâj, svôj, žúrni*), gdje subjektivnom slušnom procjenom nije jednostavno odrediti jesu li oni toliko kratki da ih se klasificira kao kratkosilazne, no dojam je da kod govornika ipak postoji svijest o njihovoj duljini. To potvrđuje i nekoliko primjera gdje su dugosilazni naglasci nepobitno ostali duljima (*mâjka, sâta, nâmjerama*). Zanaglasne dužine većinom ne ostvaruje. Uočena su i poneka odstupanja u mjestima naglasaka uzrokovana organskim supstratom (*kàžnjāvāna-kaznjāvana, ulaziti-ulàziti, pedèsētsedmogòdišnjāku-pedēsētsedmogodišnjāku, pričekajte-pričekajte*) ili hiperkorektnošću (*ukolikō-ukòliko, uistinū-uìstinu*) te nekoliko primjera odstupanja od onoga što propisuje norma (*vatrògāsācā-vatrogāsaca, àpel-apèl*), a čije naglašavanje nije do kraja usuglašeno. U oba slučaja pojave prednaglasnice s negacijom (*nè trebā, nè valjā*), neočekivano za govornikov organski supstrat, prenosi se naglasak na proklitiku (*nè treba, nè valjā*), ali s obzirom na to da se u ostalim slučajevima pojave proklitike ne prenosi naglasak (*po dvije, iz svih, na svè, na kròv, i dâljē, za krâj*), očito se radi o iznimkama. Reporterov naglasni sustav je dinamički, uz sporadične ostvaraje uzlaznosti kod dugih naglasaka, što je očito uvjetovano mjestom rođenja (Vrbovec) i studiranja (Zagreb).

4.2.2.2. Petra Buljan

Petra Buljan rođena je u Sinju, a živi u Zagrebu. Kao novinarka radi od 2014., a na Novoj TV je od 2017. godine.

Opis naglasnoga sustava: I mjesto rođenja i mjesto stanovanja se odražavaju na njezin naglasni sustav. Reporterka ostvaruje sve naglaske i u velikoj mjeri zanaglasne dužine. Kratkouzlazne naglaske ostvaruje na pravilnim mjestima i ne zamjećuje se „neutralizacija” sa silaznim naglascima. Dugosilazne naglaske gdjgdje pomalo krati, no i dalje je čujna blaga duljina (*ljúdi, rijêč, kâžu*). Dugouzlazne naglaske također ostvaruje u većini slučajeva, premda se može pronaći pokoji izuzetak gdje ih, moguće

zbog utjecaja mjesta stanovanja, krati u manjoj (*razgovárajú, probléma, náčin*) ili većoj mjeri (*takóder-takòder, pítānju-pítanju, komentírāju-komentírāju, gradonáčelnīkom-gradonáčelnīkom*). Jednom prilikom produžuje kratkosilazni naglasak i daje mu uzlaznost (*jāsno-jásno*). Ne prenosi naglasak na prednaglasnicu što je također mogući utjecaj mjesta prebivališta (*od jùtrōs, i pôl, za mjěsec, u svākū, o smřti, o tōm, na nēkī, od njīh, za nās, na nēkī, među njīma, u drüğī, u ũlici, o smřti*). S mjestima naglasaka nema većih problema, iako se potkralo nekoliko primjera odstupanja od norme, ponovno vjerojatno uzrokovanih mjestom prebivališta (*ũjutro-ujũtro*), hiperkorektnošću (*epilog-ėpilog*) ili drugim razlozima (*pòstavlјaju-postávļјaju*⁸, *Bāndić-Bāndić, Bāndić-Bāndić*). Naglasni sustav reporterke nalazi se unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

4.2.2.3. *Andrija Jarak*

Andrija Jarak rođeni je Dubrovčanin koji gotovo 20 godina živi i radi u Zagrebu, a na Novoj TV radi od 2005. godine.

Opis naglasnoga sustava: U njegovom se naglasnom sustavu, unatoč dugogodišnjem životu i radu u glavnome gradu, ne osjeća utjecaj zagrebačkog govornog područja. Dugouzlazni naglasci su mu uredni, uz nekoliko iznimki koje krati (*završila-završila, potvrdilo-potvrdilo, priopćenju-priopćenju*). Dugosilazne i kratkouzlazne naglaske pravilno ostvaruje. U jednom primjeru kratkosilazni naglasak produžuje što je vjerojatno uzrokovano organskim supstratom (*jāsno-jásno*). Zanasilazne dužine u velikoj mjeri ostvaruje, a mjesta naglasaka su također većinom u redu, uz iznimke korištenja uporabne umjesto kodificirane norme (*realisti-realīsti, dvòtrećīnskū-dvotrěćīnskū, cjelòkupna-cjėlokupnā, pòzīcije-pozīcije, kònkretno-konkrėtno, jednòmjesečnī-jednomjėsečnī, zāuzvrāt-zaüzvrāt*). Pomalo atipično za govornika s dubrovačkog govornog područja ne prenosi naglasak na prednaglasnicu (*iz sòbe, i jėdan, za svě, u svākū, i môst, na tō, u svôm, o tòmė, u našem, za njīh, i sėdam, od tē, od trī, i òsam*), u čemu je moguć utjecaj mjesta prebivanja. Naglasni sustav reportera je unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

⁸ Uvjetovano hrvatskim izgovorom, vidi Škavić (1996) i Varošaneć-Škarić i Škavić (1999)

4.2.2.4. Ivana Pezo Moskaljov

Ivana Pezo Moskaljov je Imočanka koja radi kao reporterka Nove TV od 2003. godine.

Opis naglasnoga sustava: S obzirom na podrijetlo očekivano ostvaruje sve četiri vrste naglasaka i zanaglasne dužine. Dugouzlazne naglaske ponekad krati (*zàgrebačkīm-zàgrebačkīm, zàgrebačkē-zàgrebačkē, ozlijédili-ozlijèdili, pakírali-pakírali*), dok ostalih većih odstupanja u vrstama naglasaka nema. Nekoliko puta odstupa od pravilnih mjesta naglašavanja korištenjem uporabne umjesto kodificirane norme (*incìdent-incidènt, trànzīcija-tranzīcija*) ili drugim razlozima (*òthrvati-othrvati, patròlīrā-patrolīrā, dòstavljalī-dostávljalī*⁹). Pomalo neočekivano ne prenosi naglasak na prednaglasnicu (*iza mòjih, u zrâk, od sèbe, na bijég, od tàdā, za nĳīma, od sāmōg, u cèntru, na trī, u trī*). Naglasni sustav reporterke je unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

4.2.3. RTL

4.2.3.1. Damira Gregoret

Splićanka koja živi i radi u Zagrebu kao reporterka RTL-a od 2012. godine, čemu su prethodila iskustva u dopisništvu.

Opis naglasnoga sustava: Ostvaruje sve četiri vrste naglasaka. Zanaglasne dužine uglavnom krati, ali nerijetko ostaju čujne. Dugosilazne naglaske pravilno ostvaruje, kao i dugouzlazne kod kojih je primjetno nekoliko manjih izuzetaka kraćenja (*sáborskōj-sàborskōj, razgovàrala-razgovàrala, zàključak-zàključak*). Kratkouzlazne naglaske, isto tako, uglavnom uredno ostvaruje, a tek nekoliko puta ih mijenja kratkosilaznima (*kòjī-kòji, zèlenōg-zèlenog, svèga-svèga*). Kratkosilazni naglasci su joj uredni. Reporterka ne prenosi naglasak na prednaglasnicu (*i dàljē, u tòme, u strànci, i dān, o tòme*). Nekoliko puta odstupa od norme u mjestima naglasaka (dva puta u slučaju *kònkretne-konkrètne*, pri čemu se zapravo radi o korištenju uporabne norme, te jednom u primjeru *odàzvaο-òdazvaο*). Naglasni sustav reporterke je unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

⁹ Vidi Škavić (1996) i Varošaneć-Škarić, Škavić (1999)

4.2.3.2. Adrian de Vrgna

Adrian de Vrgna je Šibenčanin koji se novinarstvom bavi od 2011., a kao reporter RTL-a radi od 2018. godine.

Opis naglasnoga sustava: De Vrgna ostvaruje sve četiri vrste naglasaka. Dugosilazne naglaske pravilno ostvaruje uz nekoliko zanemarivih manjih kraćenja (jača razlikovnost uočena je samo u primjerima *tô znâči-tò znâči*, *krîmena-krîmena*). Dugouzlazne naglaske uglavnom pravilno ostvaruje, ponekad ih krati (*razgovárao*, *glasáči*), nerijetko do mjere da dugouzlazni naglasak zamijeni kratkouzlaznim (*prédsjednîka-prédsjednîka*, *prédsjedništvo-prédsjedništvo*, *organizácija-organizàcija*, *Žèljko-Žèljko*, *Sábo-Sàbo*, *nije-nije*, *zágrebačkōga-zàgrebačkōga*). Ima općenitu tendenciju, vjerojatno uzrokovanu organskim supstratom, naglaske mijenjati dugosilaznima, pa tako po dva puta njima zamjenjuje dugouzlazne (u oba slučaja *báza-báza*), kratkouzlazne (u oba slučaja *íci-íci*)¹⁰ i kratkosilazne (*šânse-šânse*, *strânke-strânke*). Zanaske dužine krati ili ih ne ostvaruje. Ne prenosi naglaske na prednaglasnicu (*ni bìti*, *za tâj*, *o tòmě*, *u nâšim*, *u strâнку*, *u tòmě*, *od šěfa*). U nekoliko slučajeva griješi pri mjestu naglašavanja, međutim, radi se o korištenju uporabne norme (*europarlàmèntárka-europarlamentárka*¹¹ [ponovno dugosilazni naglasak!], *ràzini-razìni*, *parlàment-parlamènt*, *argùment-argumènt*, *istòvremeno-istovrèmeno*). Naglasni sustav reportera je unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

¹⁰ Radi se o staroj hrvatskoj inačici, namjesto infinitiva *íci*, koristila se jednosložna varijanta *íc*, zbog čega je prirodan i izgovor s dugosilaznim naglaskom

¹¹ Vidi Varošanec-Škarić i Škavić (1999)

4.2.3.3. Boris Mišević

Boris Mišević rođeni je Beograđanin koji je s deset godina preselio u Zagreb. Reporter je RTL-a od 2013. godine, a prije toga izvještavao je za Novu TV i Vijesti CCN-a.

Opis naglasnoga sustava: U njegovu govoru i prozodijskim osobinama prevladavaju novoštokavski utjecaji, ali naslućuju se i osobine zagrebačkog govornog područja. Dugosilazne naglaske ponekad krati, u nekoliko slučajeva možemo već govoriti i o kratkosilaznim naglascima (*strâh-strâh*, nekoliko puta *ljûdi-ljûdi*). Dugouzlazne naglaske uglavnom ostvaruje, moguće je pronaći svega nekoliko primjera značajnijeg kraćenja (*bîle-bîle*, *normalizírao-normalizîrao*, *četrdesétak-četrdesètak*, *minútā-minùta*). S kratkouzlaznim naglascima nema zamjetnih problema, čini se kako se u ovom slučaju štokavska podloga oduprla zagrebačkim utjecajima. Kratkosilazni naglasci su mu uredni. Zanasne dužine većinom ne ostvaruje, premda postoje i primjeri njihovih ostvaraja. Naglaske, ni u jednom od zabilježenih slučajeva, ne prenosi na prednaglasnicu (*u cĕntru*, *u svîm*, *na svâkîh*, *za Bêč*, *za nĕkîh*, *zbog nĕkĕ*, *iz kùće*, *zbog nĕkōg*, *i tō*, *na tōm*, *u tōm*, *na tâj*), u čemu je, pak, možda vidljiv utjecaj zagrebačkog govornog područja. Rijetko odstupa u mjestima naglasaka, a uglavnom se radi o korištenju uporabne norme (*policājācā-policājaca*, *djelátnosti-djĕlatnosti*¹², *obĕćala-òbećala*, *refòrmisti-reformîsti*). Naglasni sustav reportera je unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

4.2.3.4. Ivana Ivanda Rožić

Ivana Ivanda Rožić rođena je Zagrepčanka, a kao novinarka radi od 2005. godine, kada se prvi puta zaposlila na RTL-u. U međuvremenu je kao reporterka radila i na Novoj TV, a na RTL-u je ponovno od 2017. godine.

Opis naglasnoga sustava: Ostvaruje sve četiri vrste naglasaka. Unatoč činjenici što reporterka dolazi iz Zagreba, utjecaj zagrebačke govorne sredine ne može se primijetiti, što bi moglo upućivati na novoštokavsko podrijetlo ili govornu okolinu. Kratkouzlazni i kratkosilazni naglasci su primjereni. Ima općenitu tendenciju skraćivati duge naglaske (dugouzlazne: *priznánjā-priznànjā*, *dánā-dànā*, *stráne-*

¹² Vidi Martinović, Kolebanja leksičkoga naglasaka imenica i-vrste, str. 60

*stràne, pretražívale-pretražívale, obíteljskē-obíteljskē, dokumentácije-dokumentàcije, ustvári-ustvári, objávio-objávio, gradonáčelnīk-gradonáčelnik, očekívao-očekívao; dugosilazne: mórā-mòra, sēdmōm-sēdmom, cijélā-cijèla), što bi se donekle moglo objasniti zahtjevnom novinskom formom koja podrazumijeva bržu govornu izvedbu, ali i time što sama govornica vjerojatno ima brži govorni tempo od uobičajenog. Iz istoga se razloga često ne mogu čuti ostvaraji zanaglasnih dužina. Reporterka nekoliko puta odstupa od norme pri mjestima naglasaka, no radi se o korištenju uporabne namjesto kodificirane norme (*cjelòmjesečnē-cjelomjèsečne, višèmjesečnē-višemjèsečne, zapòvjedili-zapovjédili*). Naglaske ne prenosi na prednaglasnicu (*na krāju, u svóm, od dèset, i sùtra, po nõvū, na nõvū, od jùtra, u šéstōm*). Naglasni sustav reporterke je unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.*

5. Rezultati i rasprava

5.1. Silazni naglasci na nepočetnim slogovima

Prozodija riječi u klasičnom tipu hrvatskoga jezika, za razliku od one općeprihvaćenoga tipa, nije nastala sociolingvističkim procesiranjem, već je skoro u potpunosti preuzeta iz govora novoštokavskog tipa. Kao takva, preuzeta iz jednog određenog idioma, ona je vrlo sustavna i zapravo je preslika svoje povijesti (Škarić 2009: 118).

Kad bismo promatrali povijesni razvoj novoštokavskih govora, uočili bismo da se dvonaglasni sustav (nastao redukcijom starijeg tronaglasnog sustava koji je sadržavao kratki i dugi dinamički naglasak te dugi akut koji se metatonirao u dugosilazni) u 14. i 15. stoljeću počeo temeljito mijenjati pomičući naglasak za jedan slog naprijed u govornoj riječi. Pri takvome preskoku, zvanom metataksa, dolazilo je i do promjene tona prebačenoga naglasaka, odnosno metatonije. Drugim riječima, nekadašnji silazni naglasci sada su se kao uzlazni pojavljivali na prethodnom slogu govorne riječi, kao u primjerima /ženà/ > /žèna/, /nogà/ > /nòga/, /vīnò/ > /vínò/, /zovê/ > /zòvĕ/ ili /ovô/ > /òvô/.

Pri tome treba primijetiti da nekadašnji dugi naglasci nisu izgubili svoju duljinu, odnosno da je na njihovim mjestima ona ostala sadržana kao zanačlasna dužina na starom naglašenom slogu (*zòvĕ*) ili je uzlazni naglasak bio ostvaren kao dugouzlazni na mjestima gdje se nekoć nalazila tzv. prednaglasna dužina (*vínò*).

Riječi koje su već tada imale naglasak na prvome slogu nisu imale kamo prebacivati taj naglasak pa je on ostao na istom mjestu u riječi i nije metatonirao (npr. *kùća*, *súnce*, *dòbar*).

Iz ovih se razloga, u današnjem novoštokavskom idiomu silazni naglasci mogu naći samo na početnim slogovima govornih riječi, a ako se ispred njih pojavi prefiks ili proklitika oni će svakako ponovno preskočiti na njih. Tako će riječ /skòk/ uz prefiks /pre/ postati /prèskok/, a /znâm/ uz niječnicu /ne/ postati /nè znâm/ (Škarić 2009: 119).

Postoji, međutim, jasno utvrđeni nesklad između onoga što propisuje klasična, kodificirana norma i onoga što bi se moglo opisati kao općeprihvaćeni idiom hrvatskoga jezika, odnosno, uporabna ili verificirana prozodija. Naime, svjedoci smo

da se u široko prihvaćenome hrvatskom govornom jeziku, između ostaloga i govoru akademske i intelektualne elite, ovo pravilo ne poštuje dosljedno i da mnoge riječi izgovorene s uzlaznim naglascima u njihovoj sredini mogu zvučati prenapadno, neskladno, „seljački“ ili pak stilski obojeno.

Kolebanja oko ovoga pravila, premda nisu dolazila do izražaja sve do samostalnosti Republike Hrvatske i početka laganoga odmaka od Vukove kodificirane norme, primjetna su, primjerice, još 60-ih godina u Anićeve članku *O jednom akcenatskom procesu u različitim službama književnog jezika* (Anić 1969). U članku Anić opisuje svoje istraživanje s izgovorom riječi koje završavaju na *-izam* (*klerikalizam, kolektivizam, kolorizam, komunizam* i sl.) te primjećuje rezultate koji idu u korist izgovoru kratkosilaznoga naglasaka na *i* (dakle *klerikalizam, kolektivizam, kolorizam...*). Ovome istraživanju pridodaje i slušna istraživanja tekstova hrvatske književnosti. Anić tako piše: „Kad sam subjektima koji su različito izgovarali, dakle i klasično-regionalno, dao da slušaju potresni dijalog iz »Glorije« Ranka Marinkovića (izd. »Jugoton« u interpretaciji Mire Stupice) i da čuju akcente *marionëta, cirkusäntkinja* i *cirkusänt*, nitko nije zapazio ništa neobično. Dapače, nitko se nije ni složio da bi tu morao stajati kakav drugačiji akcenat! Ovakvi primjeri nisu bez pouke. Silazni akcenat u toj poziciji je poznat, najviše gledalaca ga govori, a onaj koji ne govori, naučio je da ga sluša i prihvaća kao nešto normalno“ (Anić 1969: 88)¹³.

Pitanjem silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima još su se od 80-ih godina prošloga stoljeća bavili i naši fonetičari. Škarić i sur. (1987) prvo spominju izuzeće od ovoga pravila u sklopovima proklitika s akcentogenim riječima s više od dva sloga, kao u *kod ùčenīcā, po òpomenama, u nēdoglēd, u nēpovrāt* i sl. i na tome temelju iznose svoju tvrdnju da „našem standardnom sustavu nije u potpunosti neprihvatljiv silazni naglasak na nepočetnim slogovima...“ (Škarić i sur. 1987: 142). Potom tvrde da ta neobaveznost prebacivanja silaznih naglasaka na prislonjenicu, koja je po njima očita u suvremenom standardnom govornom ponašanju, nije rezultat sazrijevanja standarda zbog doticaja s ostalim govorima, već ona kao mogućnost leži i u samim novoštokavskim govorima. Naposljetku, smjelo iznose tvrdnju da „silazni naglasci na nepočetnim slogovima ne samo da su prihvatljivi u novoštokavskim govorima, pa i u implicitnom i eksplicitnom standardu, u naglasnim riječima s prislonjenicama, nego i

¹³ Anić se, doduše, u radu priklanja metatoniranom obliku s kratkouzlaznim naglaskom na *-izam*, kojega naziva „uvjetno verificiranim“ (Anić 1969 prema Varošaneć-Škarić 2001:37)

u samostalnim riječima“ (stilističkim riječima, složenicama i riječima u oblicima koje obilježava silazan naglasak) te to potkrjepljuju mnoštvom primjera i ispitivanja (Škarić i sur. 1987: 143). Autori zaključuju članak s rečenicom: „Tvrđiti da naš standardni jezik nikako ne dopušta silazne naglaske na nepočetnim slogovima, a da svaki pravi novoštokavac, koji bi trebao biti izvorni govornik koji taj jezik ovjerava u njegovoj temeljnoj strukturi, ne bi 'ni za živu glavu' mogao izgovoriti 'Idem u škôlu', 'Najgôrni nije isto što i najdônji', 'Brodovlâsnici su bogati', 'Zaključak je afežëa', 'Najeo se palačînākā', 'Dođi, cicamâco' i sl., proizvoljno je pojednostavljeno“ (Škarić i sur. 1987: 150).

Isti se autori u jednom kasnijem članku (Škarić, Škavić, Varošaneć-Škarić 1996) dotiču naglašavanja posuđenica, riječi koje definiraju kao središnji sloj stranih riječi kojemu s jedne strane stoje tuđice, odnosno riječi i imena koja nisu ni pravopisno ni prozodijski prilagođena hrvatskom jeziku, a s druge strane stoje usvojenice koje su se potpuno prilagodile hrvatskom jeziku i koje se više ne osjećaju kao tuđe.

Za normiranje posuđenica autori kažu da su kompetentniji obrazovani govornici, oni koji se posuđenicama više služe, nego govornici „malih zatvorenih i visoko usustavljenih okamenjenih idioma, koji te riječi mahom samo imitiraju“ (Škarić i sur. 1996: 130). Tuđe se riječi preuzimaju kroz tzv. „fonološku rešetku“, tj. postupak u kojem se elementi koji nisu poznati mijenjaju riječima koje su najbližije u prihvaćajućem jeziku. Strani dinamički naglasak će se zato poistovjetiti sa silaznim naglaskom, pri čemu se kratak naglasak poistovjećuje s kratkim, a dugi s dugim (*'blic-bl̩c*, *'optimum-õptimum*, *'lo:gor-lõgor* i sl.). Međutim, doći će do problema kod riječi izvornog jezika s naglaskom na nepočetnom slogu, što uključuje i posljednji slog. Budući da se u hrvatskome standardu silazni naglasci ne smiju nalaziti na nepočetnim slogovima, pri čemu posljednji slog uopće ne smije biti naglašen, nije lako odrediti što je u takvom slučaju najbližije. Autori kažu kako su otvorene tri mogućnosti, a četvrtoj oni „široj otvaraju vrata“, koja su „dosad bila tek malo odškrinuta“.

Prva je mogućnost, dakle, „da se naglasak prebaci na prethodni slog za pola sloga naprijed i da tu bude nizak, uzlazni“. Druga je „da se naglasak prebaci na početak riječi i da tu bude brzi, čelni naglasak“. Treća je „da ostane na izvornom slogu, ako taj nije posljednji, i da metatonira u uzlazni“. Posljednja, četvrta mogućnost je ta koju oni

predlažu – „da naglasak ostane na izvornom slogu kao silazni“, a koju bi „ustoličeni standardolozima“ vjerojatno isključili jer nije u suglasju s novoštokavskim naglašavanjem (Škarić, Škavić, Varošaneć-Škarić 1996: 131-132). Autori zatim redom objašnjavaju zašto nijedna od prve tri mogućnosti po njihovom mišljenju nije valjana (prva iznevjerava načelo po kojem posuđenice čuvaju izvorno mjesto naglasaka; druga ne valja jer ide u smjeru prevelikog pojednostavljanja naše prozodije riječi; treća nije čisto bit uzlaznoga naglasaka, to da je on „samo odjek fonološkog naglasaka koji se ostvaruje u idućem slogu“), da bi na koncu donijeli sud, potkrijepljen istraživanjem, da nema nikakvoga razloga za odbacivanjem silaznoga naglasaka u nepočetnome slogu kod posuđenica.

Oni zaključuju da je „pravilo po kojemu nema silaznog naglasaka na nepočetnim slogovima, uključujući i posljednji u riječi, više mnemotehnički obrazac kojim se poučava jedan distribucijski fenomen, nego što bi to bio živi jezični poriv“ (Škarić, Škavić, Varošaneć-Škarić 1996: 133). Taj fenomen koji je nastao u 15. stoljeću, tako da je u novoštokavskom idiomu dinamički naglasak počeo preskakivati za pola sloga, unaprijed je, kao i ostali jezični zakoni, prestao s djelovanjem kad je uključio sve jezične pojave. Sve što je poslije ušlo u jezik, poput novih složenica, posuđenica i kombinacija s proklitikama, „nije pod pritiskom tog zakona osim analogijom, tj. zbog jezičnog nerazabiranja, ili iz standardološke zablude“ (Škarić, Škavić, Varošaneć-Škarić 1996: 134).

Primjećuje se da se u suvremenim hrvatskim gramatikama pravilo o nepostojanju silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima više ne nameće toliko žustro, nego se donose primjeri kada može doći do određenih odstupanja od njega. Barić i sur. (2005: 70) tako pišu da postoje slučajevi kada se od toga pravila odstupa i kada su dozvoljene i druge naglasne varijante koje uključuju silazne naglaske na nepočetnim slogovima te navode primjere složenica (*brodòvlasnik-brodovlâsnik*), posuđenica (*hàrfistica-harfistica-harfistica*), stranih vlastitih imena (*Montevideo-Montevideò*), genitiva množine riječi s nepostojanim *a* i s uzlaznim naglascima u ostalim padežima (*iskùstāvā-iskùstāvā, mùškārācā-muškarācā*), kao i kratica koje se izgovaraju nazivima početnih slova (*hadèzē-hadezê*). Ovakve se riječi, koje supostoje u dvije ili tri naglasne varijante, nazivaju naglasnim dubletama ili tripletama.

Drugim riječima, novije hrvatske gramatike barem djelomično prihvaćaju ono što su Škarić i suradnice, ali i poneki drugi autori, pisali ranijih godina.

Slične ovakve tvrdnje iznosi i Anić (2003) na kraju svoga *Velikog rječnika hrvatskoga jezika*, čije se naglašavanje i uzimalo kao polazišno naglašavanje donekle prilagođene kodificirane norme u sklopu ovoga rada. On kaže kako korisnik *Rječnika* mora računati s tim da mnoge riječi mogu biti različito naglašene u okviru opće zakonitosti te da *Rječnik* „bilježi jedan pravilan, ali ne i jedini mogući pravilni naglasak“ (Anić 2003: 1876), kao i da postoje odstupanja koja su „odraz tendencija koje objektivno u jeziku postoje“ (Anić 2003: 1877). Pritom nudi primjere za silazne naglaske na unutrašnjem slogu usvojenih internacionalnih riječi (*ambasâdor*, *rokokô*) i genitiva množine imenica muškoga roda (*Bosânācā*, *Dalmatînācā*).

Tablica 1. Silazni naglasci na nepočetnim slogovima

TV	Silazni naglasci na nepočetnim slogovima	br.
HRT	<p>BB: jedanaest, autoceste, županije, autocestom, provèze, potpisivanja, tristočinjak, milijuna, naglašavati, stanovnike, popodnevnim, priopćenjem, obratio, Remetincu, priznanja, materijal, namjestio, sumiram, kopernikanskog, tužiteljstvo, tužiteljstva;</p> <p>NĆ: količini, političkih, informacija, informacijama, kandidatinja, koordinatoricu;</p> <p>JB: predavati, tužiteljstvo, međuvremenu, Petrinjaca;</p> <p>EH: poprilično, razgovaraju, četvrtka, vršiteljica, prelomiti, socijalizmu, optimizam, ministarstva, hotel, graditeljstva</p>	41
Nova	<p>DM: županijskom, prvooptužena, istražitelji, svjedoke, dvadesetsedmogodišnjem, odvedeni, županijsko, zadobila, pedesetsedmogodišnjaku, ponovimo, pozovite, ispitivanje, opasnosti, odradio, opasnost, ponavljanja, obiteljskog, registracije, apeliraju, podatak, razgovarao, poskliznuli, riskirati, završile, riskirali, kažnjavana, ulaziti, pričekajte, ukoliko, uistinu, vatrogasaca, apel;</p> <p>PB: komentiraju, ujutro;</p> <p>AJ: realisti, dvotrecinsku, pozicije, konkretno, jednomjesečni, zauzvrāt;</p> <p>IPM: ozlijedili, pakirali, patrolira, incident, tranzicija</p>	45
RTL	<p>ADV: europarlamentarka, parlament, argument;</p> <p>DG: konkretno;</p> <p>BM: normalizirao, minuta, policajaca, reformisti;</p> <p>IIR: dokumentacije, cjelomjesečne, višemjesečne</p>	11

5.2. „Neutralizacija“ kratkih naglasaka

Škarić u svome radu (2001: 14) iznosi tezu da je „za hrvatski jezik najprošireniji, pa i povijesno najdublji, tronaglasni supstrat, tj. s jednim kratkim naglaskom“, što se po njemu očituje u tome „da mnogi Hrvati govoreći standardno vrlo teško razlikuju kratkosilazni od kratkouzlaznoga naglasaka“. On zato smatra da u hrvatskome jeziku nastaje tzv. neutralizacija razlikovanja kratkih naglasaka, i to ona koja se ostvaruje kroz kratkosilazni, dinamički naglasak. Tome pridodaje i ranija mišljenja drugih autora (Kačić 1995: 126 prema Škarić 2001: 14) da se u srpskome jeziku događa ista pojava, ali kroz kratkouzlazni naglasak.

Kroz provedeno istraživanje Škarić potvrđuje svoju pretpostavku da Hrvati toleriraju „nepravilne“ kratkosilazne naglaske, pogotovo na nepočetnom slogu, o čemu je već bilo riječi u prethodnom poglavlju, te izvodi zaključak da se u hrvatskome jeziku kratkosilazni naglasak u velikoj mjeri prihvaća kao dobar, namjesto normativnog kratkouzlaznoga (Škarić 2001: 15).

Na to se nastavlja Varošaneć-Škarić (2001) u svome članku o poželjnosti nekih kategorija izografnih naglasnih heterofona. Autorica dobivene rezultate svojega i drugih sociofonetskih istraživanja, a koji pokazuju da kod ispitanika uistinu vlada stanje kolebanja između kratkih silaznih i kodificiranih uzlaznih naglasaka u mnogim riječima, posebno onima stranoga podrijetla, objašnjava upravo neutralizacijom kratkih naglasaka (Varošaneć-Škarić 2001: 39).

Najtemeljitiji prikaz ove jezične pojave opisale su Varošaneć-Škarić i Škavić (2001) u članku *Neutralizacija kratkouzlaznoga i kratkosilaznoga naglasaka u suvremenom hrvatskom prihvaćenom izgovoru*. Autorice se u njemu prvo pozivaju na starije članke (Lončarić i Vukušić 1998: 84 prema Varošaneć-Škarić i Škavić 2001: 89) koji navode da dio govornog kolektiva u hrvatskom govorenom sustavu nema dva naglasaka u kratkom slogu, odnosno opreke po tonu, kao i na naglasne dublete iz Benešićeve gramatike (1937) i rječnika (1949) koje služe kao dokaz kolebanja oko izgovora uzlaznih ili silaznih kratkih naglasaka na prvom slogu ponekih riječi. Iznose tvrdnju da u praktičnom radu s govornim profesionalcima „redovito nailaze na neutralizaciju kratkouzlaznoga i kratkosilaznoga na istom mjestu u korist kratkosilaznoga kod tih govornika“ (Varošaneć-Škarić i Škavić 2001: 89).

Zbog toga su provele vlastito istraživanje koje će utvrditi ima li razlike u poželjnosti tih naglasaka kada su oni kodificirani u obje inačice, kao i onda kad je propisan samo kratkouzlazni naglasak. Također, istraživanje je trebalo pokazati čuju li ispitanici razlike između navedena dva naglasaka i u kojoj mjeri. Autorice pritom naglašavaju da im nije cilj „tvrditi da je neki naglasak ljepši od drugoga“ niti se zalagati za tronaglasni sustav, već da rad samo opisuje procese u „prihvaćenom hrvatskom izgovoru“ i pokazuje da treba olakšati normativni naglasni sustav onda kada je on neusvojiv ili preopterećen dubletama (Varošanec-Škarić i Škavić 2001: 91).

Provedeno sociofonetsko istraživanje pokazalo je da prepoznavanje kratkih naglasaka „nije jako visoko“ i kreće se oko 70%, međutim, zanimljivo je da su ispitanici koji se izjašnjavaju kao kajkavci imali nešto veću sigurnost kod prepoznavanja, što autorice objašnjavaju time da kod njih postoji „svjesniji odnos“ prema naglasku koji oni nemaju u svom organskom idiomu (kratkouzlaznome), pa ga onda i bolje prepoznaju kao razlikovnost. Iz toga izvode zaključak da se ne može govoriti „o tome da kajkavci ne čuju razliku između kratkouzlaznoga i kratkosilaznoga te da stoga ne ostvaruju kratkouzlazni kad nastoje govoriti hrvatskim standardnim jezikom, nego im nije govorno razlikovan, pa ga ne nastoje govorom razlikovati, što je, uostalom, utvrđena tendencija i kod ispitivanih štokavaca“ (Varošanec-Škarić i Škavić 2001: 93).

Također, istraživanjem je utvrđeno da je poželjnost veća za oblike s kratkosilaznim naglaskom i da je „čvrstih odluka za oblike s kratkouzlaznim“ bilo u svega 6 od ukupno 70 parova naglasnih inačica, i to u slučajevima: *funkciòñra*, *ožèniti*, *prèpīšēš*, *izàzīvāš*, *jèzik* i *žèna* (Varošanec-Škarić i Škavić 2001: 95). Poželjnost za kratkosilaznim preteže kod parova koji su kod Benešića bili označeni kao dublete, kao i kod skupina riječi kod kojih kodificirana norma propisuje samo kratkouzlazne naglaske, primjerice riječi na *-izam*.

Prema autoricama, dobiveni podaci podržavaju teoriju da u hrvatskom prihvaćenom izgovoru postoji „aktivna neutralizacija kratkosilaznoga i kratkouzlaznoga“ naglasaka i procjenjuju da „oko tri četvrtine govornika hrvatskoga jezika ima tročlani prozodijski sustav“ (Varošanec-Škarić i Škavić 2001: 96).

Na ove tvrdnje navedenih autora reagirao je lingvist Kapović (2010) obezvrijedivši navode i sociofonetska istraživanja fonetičara i nazvavši navedene

pojave „naglasnim varijantama i kolebanjima kakvih u jeziku složena naglasnoga sustava uvijek ima i mora biti“ (Kapović 2010: 50). Za Kapovića tu nema govora o neutralizaciji kratkih naglasaka i nema pravoga razloga za „nametati“ takvo što u standardnom jeziku. Ovakva reakcija vjerojatno je posljedica toga što je Kapović pokušaje autora da opišu izgovor u općem jeziku protumačio kao njihovo nametanje ove pojave u hrvatski standardni jezik, o čemu one zapravo uopće nisu razlagale.

Radilo se ovdje o „neutralizaciji“ ili „naglasnim varijantama i kolebanjima“, i primjeri iz *Tablice 2.* pokazuju da među profesionalnim govornicima hrvatskoga jezika vrlo često dolazi do odstupanja od onoga što propisuje norma u korist kratkosilaznih naglasaka, dok nije zabilježen nijedan primjer u kojemu bi se kratki uzlazni naglasak ostvario na mjestu silaznoga. Podaci dobiveni u ovome istraživanju govora profesionalnih govornika u javnim medijima zapravo idu u prilog tezi da se ovdje ne radi o „kolebanju“, nego činjenici da velik broj obrazovanih govornika kratkouzlazne naglaske radije izgovara kao kratkosilazne.

Tablica 2. „Neutralizacija“ kratkih naglasaka

TV	„Neutralizacija“ kratkih naglasaka	br.
HRT	<p>BB: početi, posljednjih, nalazim, gotovo, odnosno, posao, Sisačko, moslavčke, područja, nakon, potresa, velik, olakšati, proces, dovesti, građevinski, godišnjē, imati, posve, uskok, iskazom, odnosno, Dragan, priznao, teret, iskaz, njegovi, prošli, postalo, postignut, ostaje, podsjetimo, sumnjiči, poslove, Ivana, jedan, luksuzna, današnji, ispitano, velikog, žalbi, kuna, žive, Zagreb, Sisak, ovdje, stavljaju, davao, davati, predstavnici, javnosti, tražiti, ukidanje, zatvora, pritvoru, primio, trideset;</p> <p>NĆ: lokalnim, petrinjsko, kršenja, djëteta, odnosno, klinike, djēcje, mupa;</p> <p>EH: današnjoj, Petrinje, odlazi, tržnice, početi, velika, tisuću</p>	72
Nova	<p>DM: gotovo, Slavonskōm, djëtetu, jēdne, dvadesetsedmogōdišnjēm, ōcu, kaznenog, ranijē, provesti, državno, odvjetništvo, danas, krajeva, Hrvatske, Dūbrovnika, službe, nēmojte, pēnjati, krōvove, rūsevine, tako, govori, glāvnim, dvōjica, imaju, nēsretnog, Pētrinji, područja, ishodom, rađe, ići, tūđi, život;</p>	37
RTL	DG: kōji, zēlenog, svēga	3

5.3. Kraćenja dugih naglasaka

Prozodijske jedinice (naglasak i zanaglasna dužina) razlikuju se međusobno po prozodijskim obilježjima: silini, kretanju tona i trajanju. U naglasku su prisutna sva tri obilježja, a u zanaglasnoj dužini samo trajanje.

Trajanje se temelji na opreci dužina ~ kraćina te se razlikovanje po njemu odnosi na razliku po dužini samoglasnika. Ovisno o tome je li u slogu dug ili kratak samoglasnik, slog će biti dug ili kratak, a time i naglasak. Dugi samoglasnik po trajanju odgovara dvama kratkim samoglasnicima, a jedinica kojom se ta dužina označuje zove se *mora* (Barić i sur. 2005: 68).

Rezultati Bakranova (1986) akustičkog mjerenja trajanja naglasaka u standardnom hrvatskom govoru, pak, upućuju na drugačije zaključke. Prema njegovoj tablici, u kojoj su iskazani rezultati u milisekundama, najduži je hrvatski akcent dugosilazni (99 ms), zatim dugouzlazni (96 ms), a kratki su naglasci znatno manje kraći nego što to opisuju jezični udžbenici, kratkouzlazni traje 78, a kratkosilazni 77 milisekundi (Bakran 1986: 144). Ipak, i sâm autor priznaje kako je, unatoč tome što je za potrebe istraživanja izabrao dva dugogodišnja profesionalna spikera Radio-Zagreba, teško pronaći ono što bi se široko prihvatilo kao hrvatski standardni govor te bi vjerojatno i dobiveni rezultati uvelike ovisili o izboru govornika.

U Hrvatskoj gramatici (Barić i sur. 2005: 68) nadalje piše da trajanje, kao jedno od prozodijskih obilježja kojem pomoću uređaja može biti utvrđena i brojčana vrijednost, ovisi o individualnim karakteristikama govornika¹⁴ i „priopćajnim okolnostima“. Te se priopćajne okolnosti, između ostaloga, odnose i na uvjete u kakvima su se nalazili reporteri zastupljeni u slušnome istraživanju ovoga rada. Kako je već navedeno, utjecaj javljanja uživo, kao jedne od najzahtjevnijih novinskih formi, neminovno je morao utjecati i na duljine samoglasnika/slogova/naglasaka u istraživanju zastupljenih govornika. Na mjestima gdje bi se normativno trebali nalaziti dugosilazni i dugouzlazni naglasci, pa i na mjestima gdje ih, lako moguće, isti govornici i ostvaruju u svome prirodnom okruženju, nerijetko se mogu čuti njihovi dinamički parnjaci, kako zorno prikazuje *Tablica 3*.

¹⁴ Kao što se zamjećuje i u *Forenzičnoj fonetici* (Varošaneć-Škarić 2019: 220-223) u dijelu o artikulaciji samoglasnika

Autorice Runjić-Stoilova i Bartulović (2010) također primjećuju značajna kraćenja dugih naglasaka u svome radu *Odstupanja od standardnog naglasnog sustava u govoru profesionalnih govornika na HTV-u*. One pritom zamjećuju kako je najzastupljenije kraćenje dugoga silaznoga naglasaka, koji se ostvaruje kao kratki silazni, a kako do kraćenja dugog uzlaznog naglasaka dolazi „u manjoj mjeri“ (Runjić-Stoilova i Bartulović 2010: 165).

Problematično je u ovome što većina govornika u svome naglasnom sustavu nepobitno poznaje dugosilazne naglaske i što je, stoga, subjektivnom slušnom analizom ponekad teško procijeniti je li kraćenje dugoga silaznog naglasaka dovoljno da bi se tu govorilo o ostvarajima kratkih naglasaka. Takvi bi se slučajevi trebali procjenjivati objektivnim akustičkim metodama. Uzevši u obzir već nekoliko puta spomenute utjecaje „curenja vremena“ i posljedičnoga govornog brzanja kod reportera, subjektivna analiza postaje još zahtjevnija. S druge strane, istodobno kraćenje dugoga naglasaka i promjena uzlaznoga tona mnogo se lakše percipira, pa je vjerojatno to i razlog zbog kojeg je najveći broj uočenih kraćenja dugih naglasaka u ovome radu onaj dugouzlaznih naglasaka na čijem se mjestu pojavljuju kratkosilazni, posebno kod govornika sa širega zagrebačkog govornog područja (BB, DM), kako se vidi u *Tablici 3*.

Još jedna odlika kraćenja dugih naglasaka koja treba biti spomenuta je ona koja se odnosi na izgovor slogotvornoga *r*. Škarić (1999: 128) piše kako među analiziranim izgovorima naglasaka studenata fonetike prevladavaju pokraćenja samoglasničkoga dugoga *r*. On ta kraćenja ispituje na trima primjerima – *crtež*, *třg* i *přvi* i primjećuje kako je kraćenje posve izrazito samo za riječ *přvi*, koja se pritom ostvaruje kao *přvi*. Za riječi *crtež* i *třg* kaže kako „prednost kratkoga *r* nije znakovita, dapače za dugi se *r* u *trg* znakovito vezuje viši stupanj školovanosti“ (Škarić 1999: 128). Zaključuje kako ta sondaža pokazuje da postoji problem u procesu spontane standardizacije koji se treba detaljnije ispitati. U drugome članku Škarić (2001) ponovno govori o istoj pojavnosti i kaže da do toga skraćivanja dolazi jer se „ustaljuje izgovaranje slogovnoga *r* sa šva ispred suglasničkoga *r*, a sâm se šva ne prihvaća u standardu kao dugi samoglasnik, i k tomu nema ni razlikovne vrijednosti u jeziku“ (Škarić 2001: 16).

Zanimljivo je da suvremeni jezični priručnici kao poželjne naglasne varijante za Škarićeve primjere danas donose oblike *třg* (Anić 2003) i *prvī* (Anić 2003; Vukušić i sur. 2007) .

Skraćivanje slogotvornih glasova *r* primjećuje se u govoru televizijskih reportera iz ovoga istraživanja (*četvřtka, zavrřšile, zavrřšila, potvřdilo*) što je prikazano i u *Tablici 3*.

Tablica 3. Kraćenja dugih naglasaka

TV	Kraćenja dugih naglasaka	br.
HRT	BB: žalbi, potpisivanja, tristořinjak, milijuna, křna, naglašavati, stanovņike, řive, Zągreb, Sřsak, řvdje, stąvljaju, đavao, đavati, predstavnici, popřodnevnim, priopćenjem, obrątio, jąvnosti, trařžiti, ukřdanje, zątvora, prřtvoru, Remetřincu, prřmio, trřdeset, priznąnja; NĆ: tćma, informącija, nądu, jąviti, informącijama, nezadovřljestvo, pokazali, řvdje, strąne, komuniciranja, materijala, prąvo, Dřmbovića; JB: sředio, zągrebaćki, dvądeset, znąmo, predąvati, sąmom, rądi; EH: poprřlićno, razgovąraju, četvřtka, sřda, zřdanje, ząhtjeve	53
Nova	DM: ispitivanje, řvdje, smątraju, sřdac, opąsnosti, dvądesetsedmogřdiřnjćm, odrřdio, zątvor, opąsnost, ponąvljanja, obřteljskog, nąrednih, đana, registrącije, apeliraju, tćniscama, podątak, razgovąrao, posklřznuli, riskřrati, zavrřšile, riskřrali; PB: takřđer, pitanju, komentřraju, gradonąćelnřkom; AJ: zavrřšila, potvřdilo, priopćenju; IPM: zągrebaćkřm, zągrebaćkć, ozlijćdili, pakřrali	37
RTL	ADV: prědsjednřka, prědsjedništvo, organizącija, řěljkó, Sąbo, nřje, zągrebaćkřga, třg, znąći, krřmena; DG: sąborskřj, razgovąrala, ząkljućak; BM: bile, normalizřrao, četřdesćtak, minřta, strąh, ljřdi; IIR: priznąnją, đaną, strąne, pretrařivale, obřteljskć, dokumentącije, ustvąri, objąvio, gradonąćelnik, oćekřvao, mřra, sćdmom, cijćla	32

5.4. Druge promjene u vrstama naglasaka

U druge promjene u vrstama naglasaka svrstane su sve one pogreške koje nisu ostvarene kraćenjima dugih naglasaka, silaznim naglascima na nepoččetnim slogovima niti ostvarajima kratkosilaznih naglasaka na mjestima gdje norma propisuje kratkouzlazne. Takvih je promjena/pogrešaka, kako je vidljivo i iz *Tablice 4.*, razmjerno malo među analiziranim uzorcima. Dvije se odnose na sasvim neuobičajeno duljenje kratkih naglasaka na nelogičnim mjestima kod jednoga od reportera HRT-a, vjerojatno uzrokovano stankom u govoru zbog zahtjevnosti novinske forme. Ostale se odnose na reportere podrijetlom iz južnih, dalmatinskih krajeva čiji naglasni sustav ponekad ima tendenciju duljenja kratkih naglasaka, kao i zamjene dugouzlaznih naglasaka dugosilaznima, kao što možemo primijetiti u govoru govornika iz Šibenika (ADV). Treba spomenuti i ostvaraje dugosilaznoga naglasaka na prvome slogu prezimena Bandić, za koje se, prema dostupnim podacima (hjp.znanje.hr, 20.5.2021.), propisuje dugouzlazni naglasak.

Tablica 4. Druge promjene u vrstama naglasaka

TV	Druge promjene u vrstama naglasaka	br.
HRT	BB: pósao, láko; EH: Bândića	3
Nova	PB: jásno, Bândić; AJ: jásno	3
RTL	ADV: íći, šânse, strânke, bâza	4

5.5. Odstupanja u mjestima naglasaka

Odstupanja u mjestima naglasaka u mnogočemu se logički nastavljaju na prethodna poglavlja. Kao što kaže Škarić (2009: 122), dinamički naglasci u općem prihvaćenom hrvatskom jeziku mogu biti smješteni na bilo kojem slogu, a mjesto naglasaka ima tendenciju da prilikom preoblikovanja riječi ostane na istom slogu. To se najviše odnosi, kako je već napisano, na naglaske u složenicama, posuđenicama, genitivima množina imenica, stranim imenima i kraticama.

Osim toga, u tvorenicama se u općeprihvaćenome hrvatskom ponekad događa i prelaženje naglasaka na prvi slog, kao u primjerima *tělefon*, *mìkrofon*, *sùdoper* i sl. (Škarić 2009: 123).

Pogledom na *Tablicu 5.* odmah se uočava velik broj upravo takvih primjera, riječi stranoga podrijetla oko čijeg naglašavanja još uvijek postoje nesuglasja.

Spomenimo samo članak Kuzme Moskatela (1955) o akcentuaciji tuđica¹⁵ na *-or* u hrvatskom jeziku. Autor u njemu, mnogi će reći s pravom, tvrdi kako se većina onih koji dolaze iz obrazovanih slojeva zemlje opire naglasnim pravilima koja propisuju obaveznu metataksu s metatonijom kod primjera poput *kompozitor*, *sterilizator*, *ventilator* i sl. Dakle, namjesto propisanih *kompòzītor*, *sterilizātor*, *ventilātor*, koji su po autoru nastali teoretskim izvođenjem iz Daničićevih studija, traži se izgovor koji odgovara onome kako se čuje u jeziku iz kojega dolaze – *kompozītor*, *sterilizātor*, *ventilātor*. Nakon navođenja brojnih primjera silaznih naglasaka u složenica (*kìlovat-sāt*, *alàrm*, *àutoklùb*...), ali i posuđenica (*dijabētes*, *fijàsko*, *rižòto*...) koji dokazuju da se silazni naglasci u sredini riječi mogu prihvatiti u hrvatskome jeziku, Moskatelo se na kraju članka pita hoće li „sam narod trajno primiti silazni akcent na srednjem slogu i kod tuđica na *-or* ili će to biti samo u prvoj fazi njihova živovanja u našoj sredini“ (Moskatelo 1955: 55) te poziva filologe na raspravu.

Dalibor Brozović prihvatio je Moskatelov poziv još iste godine i u svojem članku istoga naziva (Brozović 1955) raspreda o tome kako milijuni „dobrih štokavaca“ koji govore *kompòzītor* govore tako jer drukčije i ne znaju govoriti (to im je organski izgovor), a ne stoga što su čitali Daničića. Pobija Moskatelove tvrdnje i poziva da se energija što se troši u raspravama oko *kompòzītora* i *kompozītora* ulaže u to da se kod

¹⁵ Pojam koji danas zovemo posuđenicama

svih govornika hrvatskoga uistinu postigne izgovor *kompozitor*, kako i nalaže norma (Brozović 1955: 122). Brozović ovdje koristi termin „organski izgovor“, međutim, „milijuni dobrih štokavaca“, kako ih on naziva, nisu pripadnici obrazovane elite i njihov organski izgovor ne može biti uzorom za hrvatski standard, idiom koji bi trebao biti dogovoren i poželjan od obrazovane elite. Većina štokavaca govori dijalektalno što se ne bi moglo nazvati poželjnim i urbanim izgovorom.

Posuđenice na *-or* nisu jedino mjesto nesuglasja među hrvatskim akcentolozima ni među onim što propisuju normativni priručnici u odnosu na neke akcentologe, dapače, takvih je doista mnoštvo.

Primjerice, o naglasnim promjenama prefigiranih oblika glagola na *-jeti*, *-ati* i *-iti* pisale su Škavić (1993) i Škavić i Varošaneć-Škarić (1999). Autorice kažu da se umjesto kodificiranog naglasaka *polètjeti*, *polètīm*, ostvaruje naglasak *polètjeti*, *pòletīm* (i isto tako *prèšūtīm*, *zàdržīm*, *zàšūštīm*, *iscūrīm*) koji „ima uporište u ikavskim zapadnonovoštokavskim govorima“. Isto se ostvaruje u uzorku *lòmiti*, *lòmīm* – *polòmiti*, *pòlomīm*, kao i u zaobilaženju morfološke i naglasne opreke parova na *-iti*/*-jeti* (*pocrvèneti*, *pocrvènim*/*pocrvèniti*, *pocrvènīm*; *poskúpjeti*, *poskúpim*/*poskúpiti*, *pòskúpīm*) u korist oblika na *-iti*. Dakle, oblici na *-jeti* su prihvaćeni unutar hrvatske uporabne norme, pri čemu je međutim zadržan naglasak svojstven zapadnonovoštokavštini te pri čemu nametnuti propis nije prihvaćen (Škavić i Varošaneć-Škarić 1999: 27). U međuvremenu je, očigledno, i norma uvažila potonje navedene razloge pa konzultirani izvori (Anić 2003; Vukušić i sur. 2007: 170) sada također propisuju oblike *prèšūtīm*, *zàdržīm*, *iscūrīm* i sl.

U članku o nekim osobitostima hrvatskoga naglasnog sustava (Škavić i Varošaneć-Škarić 1999) spomenute se autorice dotiču i naglasaka glagola na *-avljati*, nastavno na rad *Naglasci glagola na -avljati* Đurđe Škavić (1996). Takvi se glagoli u priručnoj literaturi ostvaruju po dvama uzorcima: *dòbavljati*, *dòbavljām* (<*dòbaviti*, *dòbavīm*); *obnàvljati*, *òbnāvljām* (<*obnòviti*, *òbnovīm*). Škavić i Varošaneć-Škarić, međutim, tvrde kako se u jezičnoj praksi u procesu pojednostavnjivanja provelo izjednačivanje tih dvaju uzoraka u korist drugoga (*obnàvljati*, *òbnāvljām*), što potkrjepljuju svojim istraživanjem na studentima fonetike, Mažuranićevom *Slovnícom Hervatskom* iz 1859., čakavskim i kajkavskim naglascima, kao i ruskim naglasnim uzorkom. Njihov je zaključak da je naglašavanje po tom naglasnom uzorku sustavno i

većinsko te da mu se pri kolebanju treba dati prednost, dok je po dvama, koje propisuje kodificirana norma, manjinsko i rubno, ali ga se još uvijek ne može isključiti kao stilsku rezervu (Škavić 1996: 142; Škavić i Varošaneć-Škarić 1999: 27). Takvi su primjeri prisutni i u dvama slučajevima u sklopu ovoga istraživanja (*postávljaju, dostávljali*), kao što je prikazano u *Tablici 5*.

U istom radu (Škavić i Varošaneć-Škarić 1999) razglaba se i o dvama naglasnim uzorcima nekih imenica na *-ka* (npr. *intelektuálka/intelektuálka*), gdje se autorice na temelju vlastitih sociofonetskih istraživanja, kao i analogije s genitivom jednine njihovih muških parnjaka (*amátēr-amatéra, frizēr-frizéra*), ponovno opredjeljuju za varijantu koju ne preporuča norma (*intelektuálka, megalománka, amatérka, frizérka...*), uz napomenu da neki ispitanici „iz sjeverozapadne Hrvatske“ na istim mjestima ostvaruju dugosilazne naglaske, po obrascu *intelektuálka, megalománka* (Škavić i Varošaneć-Škarić 1999: 29). Upravo takav slučaj ostvarivanja dugosilaznog naglasaka na slogu ispred nastavka *-ka* zabilježen je kod šibenskog reportera s RTL-a u primjeru *europarlamentárka*.

U nekih je reportera, napose onih sa sjeverozapada Hrvatske, primjetan velik broj silaznih naglasaka na posljednjem slogu riječi, tzv. *oksitonskih*, kao i onih u sredini riječi. Najčešće se tu radi o riječima stranoga podrijetla (*materijál, sumîram, kandidätkinja, koordinätoricu, hotèl, apèl, realìsti, pozìcije, konkretno, patrolìrã, incidènt, tranzìcija, parlamènt, argumènt, reformìsti*), ali mnogo primjera upućuje da do ove pojave, koja je osobito učestala kod neštokavaca (Škarić 2007: 83), dolazi i u hrvatskim riječima (*namjèstio, tužitèljestvo, graditèljestva, kažnjävana, ulàziti, pričèkajte*). Ove riječi svjedoče o naglasnim kolebanjima, prisutnima i u hrvatskom standardu, čijem bi se usustavljanju, kako u svome radu o odstupanjima od standardnog naglasnog sustava u govoru profesionalnih govornika na HTV-u pišu i Runjić-Stoilova i Bartulović (2010: 162), „zbog brojčane nadmoći ove kategorije pogrešaka nad ostalim pogreškama, trebala posvetiti veća pozornost“.

Česti su i primjeri prijenosa naglasaka na početne slogove, tzv. čelnoga naglasaka. Martinović i Pudić (2013: 155) provode istraživanje i uviđaju da se kod njihovih ispitanika naglasak pomiče prema početku u ponekim pridjevima (*plitkòūman, višèdnèvnī, medicīnskī, jednòfāznò, pirènèjskī*). Ističu da je čelni naglasak zabilježen i u suvremenim priručnicima i navode *Hrvatski enciklopedijski rječnik* koji donosi

primjere *pl̄tkoūman, m̄edicīnskī, j̄ednofāzan*. Autori tvrde da je norma „popustljiva” prema pomicanju naglasaka ulijevo u većine (vrsta) riječi (*dūhōvnōst, pr̄ōstodūšnōst, òdasvud, ùnatoč...*)“.

Dok su navedeni primjeri svjedoci naglasnih kolebanja, neka su naglasna odstupanja nepobitno pogrešna. Kod govornika nesigurnih u poznavanje standardnoga jezika i onih koji misle da je njihov osobni nespontani izraz netočan često dolazi do govorne pojave zvane hiperkorektnost. Radi se o „pomicanju naglasaka ulijevo, sve do prvog sloga, u primjerima u kojima nema razloga za prijenos jer se radi o uzlaznim naglascima na središnjem slogu“ (Runjić-Stoilova i Bartulović 2010: 162). Govornici iz želje da se približe standardu uzlazne naglaske nepotrebno pomiču na prvi slog. Pritom su naglasci ostvareni kao uzlazni ili silazni. Varošanec-Škarić uočava istu pojavu kod televizijskih govornika, nadovezujući se na istraživanja među francuskim spikerima (Vassiere 1990 prema Varošanec-Škarić 1995: 74), međutim, objašnjava je komunikacijskim razlozima.

Primjeri čelnoga naglasaka i hiperkorektnosti vidljivi su u *Tablici 5. (p̄oprilično, m̄ilijun, p̄održala, t̄oliko, d̄osadašnja, p̄aralelno, èpilog, cj̄elokupnā, òdazvao, dj̄elatnosti¹⁶, òbecāla)*.

¹⁶ Anićev Veliki rječnik (2003) donosi inačicu *djelatnost*, dok je kod Vukušića i sur. (NHKJ, 2007) *djèlatnōst*. O ovoj i drugim kolebanjima naglasaka imenica i-vrste, s posebnim naglaskom na imenice na *-ost*, više u Martinović (2009).

Tablica 5. Odstupanja u mjestima naglasaka

TV	Odstupanja u mjestima naglasaka	br.
HRT	BB: materijāl, namjēstio, sumīram, kopernikānskog, tužitēljstvo, tužitēljstva, pōprilično, mīlijun; NĆ: kandidātkinja, koordinātoricu, pōdržala, tōliko; JB: tužitēljstvo, provīrī, međuvrēmenu, Petrīnjācā; EH: dōsadašnja, hotēl, pāralelno, graditēljstva	20
Nova	DM: kažnjāvana, ulāziti, pedēsetsedmogodišnjāku, pričēkajte, ukōliko, uīstinu, vatrogāsaca, apēl; PB: ujūtro, ēpilog, postāvljaju, AJ: realīsti, dvotrēćīnskū, cjēlokupnā, pozīcije, konkretno, jednomjēsečnī, zaūzvrāt; IPM: patrolīrā, othrvati, policājācā, incidēt, dostāvjljali, tranzīcija	27
RTL	ADV: europarlamentārka, razini, parlamēt, argumēt, istovrēmeno; DG: konkretno, òdazvao; BM: policājaca, djelatnosti, òbecala, reformīsti; IIR: cjelomjēsečne, višemjēsečne, zapovjēdili	14

5.6. Prenošenje naglasaka na proklitiku (prednaglasnicu)

Izgovornu naglasnu cjelinu u hrvatskom jeziku čine riječi koje imaju svoj naglasak, tzv. naglasnice, i riječi koje ga nemaju, dakle nenaglasnice ili klitike. Nenaglasnice se u govoru uvijek vežu uz naglasnice, a čine ih prednaglasnice (proklitike) i zanaglasnice (enklitike). Prednaglasnice, kojima se bavi ovo potpoglavlje, su: 1. svi jednosložni prijedlozi te poneki dvosložni (*među, mimo, nada, poda, pokraj, prema, oko*) i višesložni (*umjesto* i svi prijedlozi složeni s prijedlogom *iz-*, npr. *između, iznad, ispod*); 2. veznici *a, i, ni, da, kad(a)*; 3. niječna čestica *ne* (Barić i sur. 2005: 71).

Prema *Hrvatskoj gramatici* Eugenije Barić i suradnika (2005: 91), „u spoju prednaglasnice i naglasnice djeluje ista zakonitost o raspodjeli naglasaka kao i u naglasnicama“ te narav njezina naglasaka „ovisi o riječi uz koju je ona vezana, odnosno o naglasnim svojstvima naglasnice“. Prema tomu, razlikujemo dva tipa pomicanja naglasaka – neoslabljeno i oslabljeno, odnosno dva tipa vrste naglasaka na prednaglasnici – kratkosilazni (*ù grād, ù nōć, pòd vlāst*) i kratkouzlazni (*nè znām, òd kućē, nì jā*). Autori gramatike pišu kako „pomicanje naglasaka može i izostati, što je čak i češće, ali je u standardnom jeziku naglasak obavezan na prednaglasnici u izgovornoj cjelini koju čini: 1. prijedlog i enklitički oblik zamjenice, npr. *ná me, pó te, zâ nj*; 2. niječna čestica *ne* i glagol, npr. *nè znām, nè vidīm*; 3. prijedlog i I *mnom*, npr. *sà mnōm*“ (Barić i sur. 2005: 92).

U *Gramatici* se kao razlog oslabljenom i neoslabljenom pomicanju naglasaka navodi povijesna narav toga pomicanja: „naglasak se pomiče neoslabljeno onda kada se novoštokavski silazni naglasci nalaze na mjestu praslavenskih iskonskih silaznih naglasaka, a u drugim se slučajevima pomiče oslabljeno“ (Barić i sur. 2005: 92). Kroatistica Helena Delaš u svome članku o naglasku na proklitici (2003), ulazeći u dijakronijski opis hrvatskog četveronaglasnog sustava, objašnjava ovu tvrdnju i lamentira nad time kako gramatike nije moguće urediti na teorijsko-metodološki način pa su one nužno konkretizirane bez odgovarajućeg uvida u sinkronijsko-dijakronijski status naglasaka na prednaglasnici. Delaš dodaje da „kada korisnik gramatike nema čist put do odabira relevantnih podataka za svoju komunikaciju i kada mu se, osim obilja dobrih primjera za naglasak \ i \ na prednaglasnici, ne nudi ništa uočljivo proizvodno

na osnovi čega bi on došao do pojedinačnoga rješenja koje mu je potrebno, onda sve postaje samo po sebi nejasno i nesavladivo“ (Delaš 2003: 24).

Drugim riječima, autorima *Hrvatske gramatike* s jedne strane nedostaje pojašnjenje kada dolazi do oslabljenog, a kada do neoslabljenog pomicanja naglasaka na prednaglasnicu, a s druge strane takvo bi pojašnjenje vjerojatno dovelo do prevelike količine informativnosti za prosječnog korisnika jedne gramatike.

Sažeti uvid u ovaj slučaj kaže da je današnji dugosilazni naglasak dvojakih karakteristika: iskonski dugosilazni, kao u riječi *grād*, i akutski dugosilazni, kao u riječi *pūt*. Ukoliko usporedimo njihove akuzative *grād* i *pūt*, te im prenesemo naglasak na prijedlog, dobit ćemo u prvom slučaju *ù grād*, a u drugome *nà pūt*. Zatim možemo usporediti ovo novoštokavsko naglašavanje s idealnim čakavskim govorom i zaključiti da će prvi slučaj i u čakavskome glasiti jednako (*ù grād*), a drugi će ostati na osnovnoj riječi (*na pūt*, tj. *na pūt*). Prema tome, piše Delaš, „u standardnom jeziku brzi naglasak na prednaglasnici imaju riječi u kojima se isto prenošenje vrši u novoštokavskom i čakavskom govoru, a spori je naglasak na prednaglasnici u standardnom jeziku isključivo iz novoštokavskih govora“, odnosno znatno je novija pojava (Delaš 2003: 24).

Nadalje, u svome komentaru *Hrvatske gramatike*, Delaš piše kako u njoj nije jasno objašnjeno s kojih se riječi naglasci obavezno pomiču (uzevši u obzir broj slogova), a s kojih je to fakultativno te tvrdi da ako pravilo obaveznog pomicanja naglasaka uključuje samo navedene tri kategorije (prijedlog i enklitički oblik zamjenice, niječnu česticu i glagol te prijedlog i I *mnom*), onda „neutralni standardnojezični tip ne računa s pomicanjem naglasaka u ostalim kategorijama (npr. u sklopovima tipa: *za mène, kod tëbe, po nàs, kod kùćē, u kùći* i sl.)“ te ta odredba „implicitno ozakonjuje neprebacivanje silaznih naglasaka na prednaglasnicu i s kratkih riječi, a to je ujedno i ozakonjenje silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima (govorne) riječi“ (Delaš 2003: 25).

Delaš zaključuje kako se „u suvremenom standardnom govoru pomicanje naglasaka na prednaglasnicu s imenica, pridjeva, brojeva, veznika i priloga vrši vrlo rijetko, i to uglavnom u nekim sklopovima koji su već dobili oblik stalnih izričaja, kao *ù rùke, nà glāvu, nà noge, kòd kućē...*“ (Delaš 2003: 29). Zbog izgovorne cjeline sačinjene od prijedloga i enklitičkog oblika zamjenice te one koju čine prijedlog i I

mnôm, ipak, nije moguće ozakoniti potpunu negaciju prebacivanja naglasaka na proklitiku. Također, zbog česte uporabe, pomicanje je održivo i u nekim drugim izgovornim cjelinama, kao što je jednosložni prijedlog i naglašeni oblik osobne zamjenice (*nà mene, bēz tebe, òd vās* i sl.) ili niječnice *ne* i neprefigiranog glagola (*nè rādīm, nè pītām* i sl.). Ostala su pomicanja vezana za izričaje psihološkog karaktera, vezane sintagme i stalne fraze te ih treba „rezervirati za pjesničke, glumačke i prevodilačke ritmičke i stilističke potrebe“ (Delaš 2003: 30).

I u gramatici Vukušića i sur. (2007: 29), ispod opisa prenošenja, diskretno stoji kako se u suvremenom naglašavanju „očituje tendencija rjeđeg prenošenja naglasaka na prednaglasnicu, i ta je tendencija jača što je riječ duža“. Autori kažu da se to „dade objasniti tendencijom napuštanja neistoslogovnih preinaka“.

Varošanec-Škarić (2003) u svome istraživanju poželjnosti prenošenja silaznih naglasaka na proklitiku također utvrđuje da „u hrvatskom prihvaćenom izgovoru izrazito nije poželjno prelaženje silaznih naglasaka na proklitiku s oblika u genitivu, dativu, akuzativu, lokativu, uz glagolske oblike (kad rekнем, da vidim), prelaženje s jednosložnih zamjenica i kod jednosložnih imenica, kod prezenta“. Prelaženja su redovita kod mlađih novoštokavskih govora te prema autorici, „nemaju prestižnost u suvremenom hrvatskom općeprihvaćenom govoru“. Prenošnje na prefiks unutar riječi, kao što su *prèteći, zàpāmtiti, ràzmisliti, ràsplakati*, je poželjno. To vrijedi i za prenošenje jednosložnih zamjenica poput *prèda mnôm*, kao i za neke česte negacije (*nè znām, nè dā, nè vjerujem, nè slāžem se, nè možeš, nè trebā*). Kod rjeđih negacija, kao u primjeru *ne resi ga*, prenošenje nije poželjno. Autorica naglašava da „izgovor oblika koji su općeprihvaćeni i koji se procjenjuje naravnim za hrvatski jezik treba unositi u rječnike i priručnike, koji ne bi smjeli propisivati nego opisivati suvremeni općeprihvaćeni hrvatski izgovor“ (Varošanec-Škarić 2003: 486).

Zanimljivo je da se slični rezultati mogu uočiti i u ranijim istraživanjima, primjerice onome Tanje Buzine u sklopu *Ortoepskih odstupanja u televizijskim dnevnicima* iz 1987. godine. Istraživale su se ortoepske karakteristike spikera i reportera dnevnika Zagrebačke televizije iz 1984., u kojima su, osim zagrebačkih, sudjelovali i sarajevski govornici. Naglasak se kod televizijskih reportera nije pomicao na prednaglasnicu u čak 5/6 primjera i to redom u zamjenica, pridjeva, imenica, brojeva i priloga, a jedina su iznimka bili glagoli kod kojih je naglasak

redovito bio prebacivan na negaciju. Autorica zapaža i da su govornici često pogrešno pomicali silazne naglaske, neoslabljeno umjesto oslabljeno: *ù nas, nà tom, ù tom*, i obratno: *ù što, ì pet, ì trī* (Buzina 1987: 158).

Ni reporteri obuhvaćeni ovim istraživanjem, čak ni oni podrijetlom iz novoštokavskih krajeva, u velikoj većini slučajeva ne prenose naglasak na prednaglasnicu. Jedini primjeri takvih prijenosa, kao i u navedenim istraživanjima, događaju se isključivo u izgovornim cjelinama s niječnicom *ne* i neprefigiranim glagolom, odnosno često rabljenim negacijama (BB: *nè budē, nè treba, nè bude*; EH: *nè ruši*; DM: *nè treba, nè valjā*; PB: *nè može*; AJ: *nè rādi*; DG: *nè vidī*; ADV: *nè vidī*; BM: *nè može, nè treba*). Takve slučajeve, posebice kod govornika s nenovoštokavskih područja, ponekad prate pogrešni tipovi pomicanja naglasaka, i to u korist neoslabljenoga (*nè budē, nè treba, nè valjā*).

U *Tablici 6.* izneseni su svi primjeri zapaženi slušnom analizom u kojima reporteri s triju nacionalnih televizija nisu prenosili naglasak na prednaglasnicu. Prikazani se sklopovi sastoje od proklitike i jednosložnih i dvosložnih riječi jer prikazivati sklopove s višesložnim riječima nije imalo nikakvoga smisla. S takvih se sklopova, naime, naglasak u našem jeziku prenosi vrlo rijetko, a ni novije gramatike ga više ne propisuju. Da se, kojim slučajem, utvrdio takav prijenos tijekom ovoga istraživanja, on bi bio iznesen u tekstu. Primjetno je da ni novoštokavci iz krajeva za koje bi se očekivalo da će prijenos na prednaglasnicu biti učestaliji (Sinj, Imotski, Dubrovnik, Split, Šibenik, Osijek) to ne čine uopće ili čine samo u slučajevima čestih negacija. Mogući razlozi tomu mogu biti njihovo mjesto prebivališta, u gotovo svim slučajevima Zagreb, ali i svijest kod govornika o tome da u općem prihvaćenom hrvatskom jeziku takvo prenošenje dobiva stilski prizvuk ili može biti karakterizirano kao nepoželjno.

Tablica 6. Neprenošenje naglaska na prednaglasnicu

TV	Neprenošenje naglaska na prednaglasnicu	br.
HRT	<p>BB: od òvog, za svè, po pùnôm, za krâj, na tètret, pokraj nàs, u svàkom, u Splìtu, za sàda;</p> <p>NĆ: i tô, na tò, u cèntu, na njèga, do njèga, za tò, o tòme, u njù, po njènim, za krâj, na pròslu, za sàda;</p> <p>JB: i tô (4), kroz tê, u Splìtu, u svàkôm, ni tâj, na tê, nad tím, za krâj, i pôl, od dâna (2), i dâljè, od tòga;</p> <p>EH: i dâljè (2), u pròslòst, u ròku, iza mène, u dôba, iza njèga, i tù, u svàkôm, od HÈPA</p>	47
Nova	<p>DM: po dvìje, i dâljnje, iz svìh, na svè, na kròv, i dâljè, za krâj;</p> <p>PB: od jùtròs, i pôl, za mjèsec, u svàkù, o smr̃ti, o tòm, na nèkī (2), od njìh (2), za nàs, na nèkī, među njìma, u drùgī, u ùlici, o smr̃ti;</p> <p>AJ: iz sòbe, i jèdan (4), za svè, u svàkù, i môst, na tô, u svôm, o tòmè, u nâšem, za njìh, i sèdam, od tê, od trī, i òsam;</p> <p>IPM: u zrâk, od sèbe, na bijèg, za njìma, od sâmōg (2), u cèntu, na trī, u trī</p>	49
RTL	<p>DG: i dâljè (3), u tòme, u strânci, i dâna, o tòme;</p> <p>ADV: ni bìti, za tâj, o tòmè, u nâšim, u strâнку, u tòmè, od šèfa;</p> <p>BM: u sâmôm, u cèntu, u svîm, na svàkīh, za Bèč, za nèkīh, zbog nèkè, iz kùce, zbog nèkōg, i tô, od pròslè, na tòm, u tòm, i jèdnù, na tâj;</p> <p>IIR: na krâju, u svôm, od dèset, i sùtra, po nõvù, na nõvù, od jùtra, u šèstôm</p>	37

6. Prijedlog nastavne jedinice

I. PEDAGOŠKI, DIDAKTIČKI I METODIČKI PODACI O NASTAVNOJ JEDINICI

Ciljevi nastavne jedinice:

- znati prepoznati mjesto naglasaka u određenoj riječi i reproducirati naglasak na tome mjestu
- poznavati sve četiri vrste naglasaka u hrvatskom standardnom jeziku i moći ih izgovoriti na pravilnim mjestima
- uočiti pogrešna mjesta i vrste naglasaka u govoru drugih i svome govoru

Očekivani ishodi učenja:

- polaznici će postići svijest o postojanju naglasaka koji možda i nisu dijelom njihovih organskih naglasnih sustava i moći će ih koristiti u svom javnom i profesionalnom nastupu
- primjena stečenoga znanja doprinijet će jezičnom i govornom razvoju polaznika

Oblici rada: frontalni rad

Metode poučavanja: izlaganje, razgovor, zadatci

Nastavna sredstva i pomagala: računalo, projektor, *PowerPoint* prezentacija, školska ploča, marker, audio-materijal, zvučnici, uručci

II. ZADACI I VJEŽBE NASTAVNIH SATOVA

Vježba mjesta naglasaka u nizu logatoma, vježba mjesta naglasaka u značenjskim riječima, vježba mjesta naglasaka na slušnim primjerima, vježba izgovora kratkosilaznih naglasaka, izgovora dugosilaznih naglasaka, izgovora dugouzlaznih naglasaka, izgovora kratkouzlaznih naglasaka, vježba sa sintezom svega naučenog

III. PLAN PLOČE

PowerPoint prezentacija

IV. Razrada 1. nastavnog sata – prepoznavanje i usvajanje mjesta naglasaka

Uvod (5 minuta)

U uvodnome dijelu sata polaznicima će biti predstavljena važnost ispravnog naglašavanja u javnome govoru i njihova uloga, kao govornih profesionalaca i govornih uzora hrvatskoj javnosti, u promicanju standardnoga hrvatskog jezika. Javni medijski prostor izložen je, ponekad i neopravdanim, kritikama i osudama javnosti spram jezičnih i prozodijskih osobina govornika koji su u njemu profesionalno zastupljeni. Upravo zbog toga, rad na njihovu jeziku i govoru nužnost je koja će umanjiti broj takvih kritika, ali i oblikovati govorne odlike među publikom.

U radu s naglascima potrebno je obratiti pozornost na tri njihove odrednice – na mjesto naglasaka, vrstu naglasaka i zanaglasne dužine. Polaznicima će biti objašnjeno kako će se prvim dvjema odrednicama posvetiti ukupno tri školska sata u trajanju od 45 minuta. To će se odvijati redosljedom za koji je utvrđeno da je jedini logičan, počevši od utvrđivanja pravilnih mjesta naglasaka u riječima, kao temelja za daljnji rad na naglasnoj kvaliteti, nastavno s utvrđivanjem pravilnih vrsta silaznih naglasaka i, konačno, uzlaznih naglasaka. Zanaglasne dužine će se ukratko objasniti polaznicima u zadacima u kojima će se pojavljivati, ali na njih neće biti skrenuta veća pozornost, jer je za postizanje njihovog izgovora u govornika potrebno više vremena, a, prema Škariću (2009: 124), one se čak i u prihvatljivome tipu hrvatskoga jezika kod mnogih govornika gube u izgovoru.

Rasprava (10 minuta)

U ovom će dijelu sata nastavnik, ne ulazeći detaljno u opis hrvatske standardne prozodije kako polaznici ne bi bili pretjerano zasićeni novim sadržajem, objasniti temeljne naglasne pojavnosti i pravila u hrvatskome jeziku. Govorit će se o tome kako u hrvatskome postoje četiri vrste naglasaka i zanaglasne dužine, uz njihove grafičke prikaze u primjerima napisanima na ploči; o tome kako je mjesto naglasaka u hrvatskom jeziku djelomično slobodno jer se naglasak može naći u bilo kojem slogu u riječi osim posljednjega; o tome kako se silazni naglasci mogu naći samo na prvom slogu u riječi; o tome kako su u jednosložnih riječi naglasci uvijek silazni; kako u hrvatskom jeziku ne postoje dugi prednaglasni slogovi; te kako, ipak, postoje pojedini dopušteni izuzetci od ovih pravila, poput naglašavanja posuđenica, stranih vlastitih

imena, složenica, genitiva množine riječi s nepostojanim a i s uzlaznim naglascima u ostalim padežima i kratica koje se izgovaraju nazivima početnih slova (Barić i sur. 2003: 71).

Budući da je nastavnikova procjena da se u radu s naglascima najbolje uči vježbajući na živim primjerima, najveći će dio nastavnoga sata biti posvećen četirima različitim vježbama za mjesto naglašavanja: vježbi s bezznačenjskim nizom slogova, vježbi sa značenjskim riječima iz hrvatskoga jezika, vježbi sa zvučnim primjerima točnoga i netočnoga mjesta naglasaka i vježbi s uručkom na kojem će polaznici označivati pravilna mjesta naglasaka u riječima iz transkribiranih tekstova njihovih javnih govornih izvedbi.

Vježba 1 – mjesta naglasaka u nizu logatoma (5 minuta)

Za početak, polaznici nastavnoga sata će se upoznati s logatomima, bezznačenjskim slogovima (npr. *ba*), u čijem će nizu crticom ispod određenog sloga biti označeno mjesto na kojemu govornici moraju ostvariti udar. Taj će udar u drugome nastavnom satu dobiti svoju kvalitetu, pa će se moći govoriti o naglasku. Ova se vježba radi kako bi polaznici osvijestili na koji način mjesto naglašavanja određene riječi može utjecati na njezinu zvučnu sliku. Počinje se s dvosložnim logatomima *ba-ba* (*ba*-*ba*, *ba*-*ba*), zatim se prelazi na trosložne (*ba*-*ba*-*ba*, *ba*-*ba*-*ba*, *ba*-*ba*-*ba*), a potom i na višesložne (*ba*-*ba*-*ba*-*ba*, *ba*-*ba*-*ba*-*ba*, *ba*-*ba*-*ba*-*ba*, *ba*-*ba*-*ba*-*ba* itd.). Izvodeći ovu vježbu polaznicima se preporučaju i prateći pokreti, najbolje oštri pokreti rukama na mjestima naglasnog sloga.

Vježba 2 – mjesta naglasaka u značenjskim riječima (8 minuta)

Nakon što je postignuta određena svijest kod polaznika o različitim mjestima udara, odnosno naglasaka, prelazi se na rad sa značenjskim riječima. Jednako kao i kod logatoma, počinje se od jednostavnijih, dvosložnih riječi, gdje se najbolje poslužiti s primjerima krivih mjesta naglašavanja uočenih slušnom analizom u sklopu istraživanja ovoga rada.

Reporteri su u svega dva slučaja pokazali nepoznavanje mjesta naglasaka među dvosložnim riječima, i to u primjerima *hotèl* i *apèl*, pri čemu valja upozoriti da su te riječi posuđenice i da se naglašavanje drugoga sloga u njima ne može smatrati velikom pogreškom, jer u općeprihvaćenom hrvatskom jeziku dozvoljeno je

zadržavanje naglasaka strane riječi na izvornome slogu. Pretpostavka je, stoga, da polaznici neće imati poteškoća u mjestima naglasaka kod dvosložnih riječi, međutim, za objasniti složenije naglasne procese, potrebno je krenuti od onih jednostavnijih.

Primjerima *hotel* i *apel* će se, ipak, pridodati i poneke dvosložne riječi koje nisu posuđenice kako bi ova vježba bila jasnija. Govornici će riječi *hotel*, *apel*, *majka*, *sunce*, *ruka*, *vino*, *pozdrav*, *ići* i *biti* izgovarati dvojako, s mjestima udara na prvome i na drugome slogu, ponovno kako bi razvili svijest o utjecaju mjesta naglasaka na zvučnu sliku riječi.

Primjer: hotel-hotel;

apel-apel;

majka-majka;

sunce-sunce;

ruka-ruka;

vino-vino;

pozdrav-pozdrav;

ići-ići;

biti-biti

Sat se nastavlja s primjerima trosložnih riječi. Slušnom je analizom utvrđen znatno veći broj slučajeva pogrešnoga mjesta naglašavanja kod trosložnih riječi nego kod dvosložnih (*sumiram*, *milijun*, *toliko*, *proviri*, *ujutro*, *èpilog*, *konkrètno*, *zaùzvrāt*, *incidènt*, *razini*, *parlamènt*, *argumènt*) pa će za izvesti istu vježbu biti dovoljno poslužiti se navedenim riječima.

Primjer: sumiram-sumiram-sumiram;

milijun-milijun-milijun;

toliko-toliko-toliko;

proviri-proviri-proviri;

ujutro-ujutro-ujutro;

epilog-epilog-epilog;

konkretno-konkretno-konkretno;

zauzvrat-zauzvrat-zauzvrat;

incident-incident-incident;

razini-razini-razini;

parlament-parlament-parlament;

argument-argument-argument

Po istome uzorku radi se i s višesložnim riječima. Slučajeva pogrešnog mjesta naglasaka među višesložnim riječima bilo je uvjerljivo najviše u provedenom istraživanju (*materijal*, *namjestio*, *kopernikanskog*, *tužiteljstvo*, *pòprilično*, *kandidätkinja*, *koordinätoricu*, *pòdržala*, *međuvrèmenu*, *Petrìnjācā*, *dòsadašnja*, *pàralelno*, *graditèljstva*, *kažnjävana*, *ulàziti*, *pedèsetsedmogodišnjäku*, *pričekajte*, *ukòliko*, *uìstinu*, *vatrogàsaca*, *postávljaju*, *realìsti*, *dvotrècìnskū*, *cjèlokupnā*, *pozìcije*, *jednomjèsečnī*, *patrolìrā*, *othrèvati*, *policājācā*, *dostávjljati*, *tranzìcija*, *europarlamentārka*, *istovrèmeno*, *òdazvao*, *policājaca*, *djèlatnosti*, *òbećala*, *reformìsti*, *cjelomjèsečne*, *višemjèsečne*, *zapovjédili*) i takve riječi očito izazivaju najviše nedoumica među govornicima, i to ne samo u pogledu mjesta naglašavanja. Za provesti istu vježbu nije potrebno raditi s ovolikim brojem riječi pa će primjeri biti svedeni na nekoliko istaknutijih među njima.

Primjer: materijal-materijal-materijal-materijal;

namjestio-namjestio-namjestio-namjestio;

dosadašnja-dosadašnja-dosadašnja-dosadašnja;

vatrogasaca-vatrogasaca-vatrogasaca-vatrogasaca-vatrogasaca;

postavljaju-postavljaju-postavljaju-postavljaju;

Vježba 3 - slušni primjeri (7 minuta)

Nakon što su govornici stvorili svijest o tome koliko različito mjesto naglasaka može utjecati na zvučnu sliku određene riječi, kao i o tome na kojim se sve položajima unutar riječi naglasak u hrvatskome jeziku može naći, sat se nastavlja slušnim primjerima dvosložnih, trosložnih i višesložnih značenjskih riječi izgovorenih na pravilan način. Zadatak je polaznika reproducirati te riječi na isti način, pazeći na njihovo mjesto naglasaka, uz opaske i savjete nastavnika. Preporuka je da njihovu izvedbu prate i pokreti rukama na mjestima udara, u čemu također imaju pomoć nastavnika.

Slijede slušni primjeri riječi izgovorenih s pogrešnim mjestom naglasaka, u čemu polaznici imaju zadatak ispraviti pogrešna mjesta, odnosno izgovoriti te riječi s udarima na mjestima gdje bi oni trebali biti.

Vježba 4 – označavanje mjesta naglasaka u tekstu (8 minuta)

Posljednji zadatak polaznika je u tekstu koji je postavljen pred njih označiti slogove u riječima koji bi, prema njima, trebali biti naglašeni. Tekst može biti jedno od transkribiranih javljanja uživo nekih od reportera obuhvaćenih istraživanjem.

Primjer: *I za kraj informacija da se ovom autocestom, Sisak-Zagreb, godišnje proveze oko milijun i sedamsto tisuća vozila. Mnogi vozači sada će imati kraći put za petnaestak minuta, sigurno će biti poprilično zadovoljni.*

Zaključak (2 minute)

U zaključku sata nastavnik će u kratkim crtama ponoviti značaj uloge profesionalnog govornika u hrvatskim medijima, s posebnim naglaskom na ulogu prozodije u hrvatskom govorenom standardu, kao i ulogu pravilnih mjesta naglasaka. Nastavnik najavljuje idući sat u kojem će se govoriti o vrstama naglasaka.

V. Razrada 2. nastavnog sata – prepoznavanje i usvajanje silaznih naglasaka

Uvod (5 minuta)

U uvodu sata ponovit će se pravila vezana za naglašavanje u hrvatskom jeziku, kao i četiri vrste naglasaka koje standardni hrvatski poznaje – kratkosilazni, kratkouzlazni, dugosilazni i dugouzlazni naglasak. Na ploči će se napisati grafički prikazi za svaki od ovih naglasaka i oprimjeriti ih riječima iz našega jezika. Ukratko će se opisati naglasci te će ih nastavnik reproducirati.

Rasprava (10 minuta)

U raspravi nakon uvoda nastavnik će govoriti o velikom broju pogrešaka u vrstama naglasaka koje govornici hrvatskoga jezika čine u svakodnevnom govoru, ali i važnosti i utjecaju koje medijski profesionalni govornici imaju na cjelokupni govor nacije. Polaznicima će biti skrenuta pozornost na njihove vlastite pogreške u javnim nastupima i činjenicu da publika, unatoč tomu što često ni sama ne poznaje dobro akcentologiju hrvatskog jezika, nema mnogo tolerancije spram naglasnih pogrešaka u televizijskih i drugih medijskih govornika. O tome govore i autori koji su se bavili govorom u medijima: „slušatelja više zbunjuje neobičan naglasak neke riječi izgovoren u medijima, nego neka velika jezična pogreška u govoru ili u tisku” (Šupuk, 1994:106-107 prema Runjić-Stoilova i Bartulović 2009: 154) ili „Televizijski govornici zasigurno imaju izbrisanije tragove svojih organskih govora nego što to imaju drugi ljudi koji u javnosti nastoje govoriti standardno, premda se većini televizijskih govornika ipak zamjećuju ti tragovi” (Škarić i Varošaneć-Škarić 1994: 11). Imajući to na umu, od polaznika se očekuje ozbiljan pristup vježbama koje će se provoditi na ovome nastavnom satu i ulaganje truda u savladavanje naglasaka koji eventualno nisu dijelom njihovog organskog ili već naučenog izgovora. Na ovome satu radit će se na silaznim naglascima, dok su uzlazni naglasci tema posljednjeg sata.

Vježba 1 – izgovor kratkosilaznih naglasaka (12 minuta)

Kako je općepoznato da je u metodici važno krenuti od jednostavnijega prema složenijem, najbolje bi bilo krenuti s radom na kratkosilaznim naglascima, za koje su i neka istraživanja (Škarić i Lazić 2002; Runjić-Stoilova i Bartulović 2009) pokazala da su najzastupljeniji, djelomično i slušačima najpoželjniji naglasci u hrvatskom jeziku. Niti u istraživanju u sklopu ovoga rada nisu zamijećena odstupanja u izgovorima

kratkosilaznih naglasaka. Tek se u jednoga od reportera u dva slučaja dala nagovijestiti tendencija ka njihovu produljivanju u dugosilazne koja je vjerojatno uvjetovana mjestom podrijetla. Pretpostavka je, stoga, da će i polaznici u tim vježbama imati najmanje poteškoća. Slično kao i u radu na mjestima naglasaka, početak će se s ostvarivanjem kratkosilaznih naglasaka na nizovima logatoma *ba*. S nastavnikovim naputkom da je silaznim naglascima u hrvatskom nedopušteno stajanje na nepočetnim slogovima, osim u već spomenutim iznimkama, vježba počinje s izgovorom kratkosilaznih naglasaka u trosložnim i višesložnim logatomima. Pri izvođenju vježbi s vrstama naglasaka strogo je preporučljivo pomagati si pokretima ruku, pri čemu bi ti pokreti kod izgovora kratkosilaznih naglasaka svakako morali biti oštri i na pravilnim mjestima unutar riječi, u čemu će polaznici imati pomoć nastavnika.

Primjer: *bà-ba-ba; ba-bà-ba; ba-ba-bà;*

bà-ba-ba-ba; ba-bà-ba-ba; ba-ba-bà-ba; ba-ba-ba-bà

Vježba se nastavlja izgovorom kratkosilaznih naglasaka na značenjskim riječima. Te riječi mogu biti primjeri iz javljanja uživo govornika obuhvaćenih istraživanjem u sklopu ovoga rada. Kao što je već spomenuto, polaznici nisu imali poteškoća u izgovoru kratkih silaznih naglasaka, pa je potreba za dužim izvođenjem ove vježbe mala. Pri njezinom izvođenju sada bi trebalo voditi računa o pravilu prema kojem u hrvatskom jeziku ovi naglasci mogu stajati samo na početnim slogovima riječi. Drugim riječima, naglasci bi se izgovarali samo na mjestima na kojima se u jeziku doista trebaju i naći, jer je pretpostavka da je do sada usvojeno znanje polaznika o tome kako bi ti naglasci mogli zvučati na ostalim slogovima u riječi. Također, ovdje će se zanemariti činjenica da reporteri u svome javljanju ne bi doista trebali naglašavati svaku pojedinu riječ u svome govorenom tekstu, već u *legato* izvedbi istaknuti samo logičke riječi, one koje u sebi „nose” informativnost. Uz mjesta na kojima su označene zanaglasne dužine nastavnik će objasniti njihovu etimološku ulogu, izgovoriti ih i njihove ostvaraje pokušati postići i kod polaznika.

Primjer: *mjèsta; htjèli; gràđansku; stànovima; kùćama; vùdjeti;*

kràjem tjèdna trèbale bi se rùšiti zgràde; zàišta bìo mèđu gràđanima; kào štò sam rèkao; sùtra bi trèbao po nòvū rùndu prègovōra; na nòvū

*nàdopunu òbrane; dèset, čak i màlo višē od dèset; dīo nēzadovōljnih
grāđanā*

Vježba 2 – izgovor dugosilaznih naglasaka (12 minuta)

Nakon što su polaznici prošli kroz općeniti pregled vrste naglasaka u hrvatskom jeziku, kao i savladali kratkosilazne naglaske, prelazi se na rad s dugosilaznim naglascima. Dugosilazni naglasci također su uvelike poznati govornicima hrvatskoga jezika i zastupljeni su u svakodnevnom govoru većine hrvatskih dijalekata. Ni polaznici nisu imali previše poteškoća s izgovorom dugosilaznih naglasaka u provedenom istraživanju. Većina se njihovih pogrešaka odnosi na kraćenja naglasaka, koja također u većini slučajeva nisu bila odviše istaknuta. Na ovu se vrstu naglasaka također odnosi pravilo o nedopuštenom nalaženju na nepočetnim slogovima riječi, što polaznici moraju imati na umu pri izvođenju vježbe. U vježbi je bitno da govornici postignu svijest o duljini ovih naglasaka, koji su prema Bakranovom istraživanju (1986) najdulji hrvatski naglasci, trajanja od 99 milisekundi. To ne mora nužno značiti da će naglasci ovdje biti izgovoreni u približno tom trajanju, jer za postizanje svijesti o njihovoj duljini potrebno će biti ponekad ih izgovoriti i dužim trajanjem, uz naglašeni pad u tonu.

Blagim pokretima ruke slijeva na desno, kao da oponašaju grafički prikaz samoga naglasaka, polaznici će uz pomoć nastavnika pratiti izgovor dugosilaznih naglasaka na mjestima označenima njihovim grafičkim prikazima u riječima pred njima. Kao primjeri, poslužiti će riječi za koje je slušnom analizom utvrđeno da su ih govornici izgovarali kraćima u odnosu na duljinu koja je za njih poželjna. Kao i kod kratkosilaznih naglasaka, u primjerima sa zanaglasnim dužinama nastavnik će od polaznika pokušati dobiti njihov izgovor.

Primjer: *kâžū; cijēlī; rādè; dnēvne; krâj; nēmā; štūrīm; stâna; njēnim; brôj; mâjka;
nâmjerama; rêdom; rijêč; dâljnjē; ljûdi; tîčē; kôbnim; krâj; svôj; žûrnih;
vlâsnīštvo;*

dvâ sâta; u cijēlōj prîči

Vježba se odvija obrnutim redoslijedom od prethodne, dakle nakon vježbanja na značenjskim riječima slijede izgovori ovih naglasaka na logatomima, kako bi se postigla dinamičnost nastavnog sata. I ovdje će se polaznici služiti blagim pokretima

ruku kao u prethodnom dijelu kako bi se postigla motorička povezanost s osjećajem za pravilno naglašavanje.

Primjer: *bâ-ba; ba-bâ;*

bâ-ba-ba; ba-bâ-ba; ba-ba-bâ;

bâ-ba-ba-ba; ba-bâ-ba-ba; ba-ba-bâ-ba; ba-ba-ba-bâ

Zaključak (6 minuta)

U zaključku će se ukratko ponoviti ono što se radilo u ovome nastavnom satu, dakle prepoznavanje i usvajanje silaznih naglasaka i najaviti tema posljednjeg sata – uzlazni naglasci.

VI. Razrada 3. nastavnog sata – prepoznavanje i usvajanje uzlaznih naglasaka

Uvod (5 minuta)

U uvodu će nastavnik objasniti da je, iz iskustva, izgovor uzlaznih naglasaka puno zahtjevniji prosječnom govorniku hrvatskoga jezika od izgovora silaznih, jer se pri njihovom izgovoru mora postići uzlaznost tona koju mnogi govornici hrvatskoga ne poznaju u svojim polazišnim idiomima. Na ovome satu neće biti potrebe za teorijskim obrazlaganjem jer u fokusu je ionako postizanje pravilnoga izgovora, a polaznicima će višak informacija samo stvoriti pomutnju, stoga je najbolje odmah prijeći na vježbe.

Vježba 1 – izgovor dugouzlaznih naglasaka (12 minuta)

Dugouzlazni naglasci stvarali su puno više problema polaznicima pri javljanjima uživo u provedenom istraživanju. Uzlaznost u tonu odlika je koju dio hrvatskog naroda ne poznaje u svojim organskim idiomima, posebice onim neštokavskima. Ipak, dugouzlazni su naglasci poznatiji prosječnom govorniku hrvatskoga jezika od kratkouzlaznih, koji i u istraživanju prednjači po broju naglasnih pogrešaka. Pogreške pri izgovoru ove vrste naglasaka dijele se na pogreške kraćenja u kratkouzlazne te pogreške gubljenja uzlaznosti, a često stoje i u kombinaciji, najviše kod neštokavskih govornika koji nakon kraćenja provode „neutralizaciju” sa silaznim naglascima.

Jednako je važno, stoga, pri izvođenju ove vježbe postići kod govornika dulje trajanje naglasaka, koliko i primjetnu uzlaznost tona. Kod oba je slučaja to moguće povezati s motoričkim radom ruku, u kojima ruka može imitirati grafički prikaz ovoga naglasaka, krećući se u smjeru prema gore desno. Polaznicima je bitno stvoriti sliku o „izgledu” ovoga tona, čija se uzlaznost zapravo čuje tek u slogu iza naglasnoga, a sporijim radom ruke koja prati izgovor postići će se dulje trajanje ovoga naglasaka.

Vježba ponovno započinje obrnutim redosljedom od prethodne kako bi se postigla dinamičnost. Dakle, prvo se pokušava postići dugi uzlazni ton na logatomima *ba*, a potom se nastavlja sa značenjskim riječima i primjerima koje su polaznici krivo izgovarali u istraživanju. Kako ovi naglasci postižu uzlaznost tek u zanaglasnome slogu i ne mogu stajati na posljednjem slogu u riječi, bilo značenjskoj, bilo bezznačenjskoj, vježba se neće provoditi s naglasnim primjerima na zadnjem slogu.

Primjer: *bá-ba*;

bá-ba-ba; ba-bá-ba;

bá-ba-ba-ba; ba-bá-ba-ba; ba-ba-bá-ba

U primjerima sa značenjskim riječima iskoristit će se pogrešno izgovorene riječi u istraživanju.

Primjer: *potpisívānja; naglašávati; žívdē; Zágreb; Sísak; óvdje; stávljaju; dávaao; prédstāvnīci; trážiti; ukídānje; zátvora; prítvoru; Remetíncu; priznánja;*

popódnēvnīm priopćenjem obrátio se javnosti; prímio je míto; téške su trídeset milijúna kúnā; znáčiti za stanovníke; uz nádu da ću se javiti s informácijama; zadržíti produljenje zátvora

Vježba 2 – izgovor kratkouzlaznih naglasaka (12 minuta)

Kratkouzlazni naglasci, kako je već utvrđeno, stvaraju najveće probleme prosječnom govorniku hrvatskoga jezika, pa tako i govornicima obuhvaćenima ovim istraživanjem. Prema Škariću (2009: 121-123), u općeprihvaćenom tipu hrvatskoga jezika kratkouzlazni se naglasci uopće ne ostvaruju. Najveće probleme ovi naglasci zadaju neštokavskim govornicima koji ih, kako neka istraživanja pokazuju (Varošaneć-Škarić i Škavić 2001: 95), bolje prepoznaju od štokavaca „jer su im zamjetniji oblici koji nisu u njihovu organskom idiomu”, ali imaju velike poteškoće u njihovim ostvarajima. U istraživanju u sklopu ovoga rada govornici su imali iznimno velik broj krivih ostvaraja ove vrste naglasaka, velikom većinom „neutralizirajući” ih s kratkosilaznim naglascima. Stoga pri izvođenju ove vježbe treba imati na umu da nije očekivano postići njihov izgovor među svim polaznicima, već je ponekad potreban njihov sustavan rad s jezičnim i govornim stručnjacima. Ovo je najzahtjevniji hrvatski naglasak za određen dio stanovništva i zato se ova vježba izvodi posljednja. Polaznicima je bitno istaknuti da ton u ovome naglasku ne pada, odnosno da se njegova uzlaznost zadržava na slogu nakon naglašenoga. U demonstraciji toga nastavnik se također služi pokretom ruke koja u visokom položaju označava ton naglasaka. Ovi naglasci vježbat će se na nekima od brojnih primjera pogrešnoga izgovora govornika obuhvaćenih istraživanjem.

Primjer: *pròvesti; slùžbe; dànas; zadòbila; ponòvimo; íci; pènjati; rùševine; pozòvite; život*

gràđevīnskī materijāl; župànījskō dr̀žāvnō òdvjetnīštvo; Sisačko-mòslavačke župànije; olàkšati pròces; òvōm autocèstom se gòdišnjē provèzē milijūn

Vježba se nastavlja izgovorom kratkouzlaznih naglasaka na nizu logatoma *ba*. Kao i kod dugouzlaznih naglasaka, u hrvatskom jeziku ne postoji mogućnost njihovog izgovora na posljednjem slogu, jer se uzlaznost tona očituje tek u zanaglasnom slogu. Zbog toga će iz vježbe biti izuzeti naglasci na zadnjem slogu.

Primjer: *bà-ba;*

bà-ba-ba; ba-bà-ba;

bà-ba-ba-ba; ba-bà-ba-ba; ba-ba-bà-ba

Vježba 3 – sinteza naučenog (12 minuta)

U posljednjoj vježbi polaznici će na uručku dobiti transkribirane rečenice koje su neki od njih koristili u svojim javljanjima uživo na televiziji i koji su bili korišteni kao materijal za slušnu analizu za istraživanje u sklopu ovoga rada.

Rečenice neće biti označene naglascima, jer je upravo zadatak polaznika, uz pomoć nastavnika, pokušati prepoznati koja se vrsta naglasaka i na kojim mjestima pojavljuje u riječima zadanoga teksta. Polaznici su slobodni postavljati pitanja nastavniku ukoliko imaju problema s određivanjem mjesta ili vrste naglasaka.

Primjer 1: *U svakom slučaju, podsjetimo, Dragan Kovačević sumnjiči se da je primio mito, odnosno da je namjestio poslove teške trideset milijuna kuna u Janafu, poslove informatizacije, a da je zauzvrat od Ivana Širića iz tvrtke Cefis dobio dva luksuzna stana – jedan u Splitu, jedan u Zagrebu – te dva luksuzna automobila.*

(Ispravno obavljeno):

U svàkom slùčāju, pòdsjetimo, Dràgan Kováčević sùmnjiči se da je prímio mító, òdnosno da je nàmjestio pòslove téske trideset milijúna kúnā

u Jänafu, pòslove informatizácije, a da je zàuzvrāt od Īvana Šíríca iz tvřtke Céfis dōbio dvā lùksuzna stāna.

Primjer 2: *Nemojte se penjati na krovove, nemojte ulaziti u ruševine bez adekvatne opreme, tu su rekli da treba posebno naglasiti da nikako ne treba u tenisicama krenuti na krov.*

(Ispravno obavljeno):

Nēmōjte se pènjati na kròvove, nēmōjte ùlaziti u rùševine bez àdekvātne òpreme, tû su rēkli da trēbā pósebno naglāsiti da nīkāko nē trebā u ténisicama krénuti nà krov.

Zaključak (4 minute)

U zaključku sata ukratko će se ponoviti sve o čemu se govorilo i vježbalo na posljednja tri nastavna sata i još jednom naglasiti važnost koju profesionalni govornici imaju u oblikovanju govora hrvatskog stanovništva. Polaznici će se uputiti na daljnji jezično-govorni razvoj i rad sa stručnjacima. Nastavnik će zahvaliti polaznicima na strpljenju i zaželiti im sreću u profesionalnom životu.

7. Zaključak

Na temelju tablica prikazanih u prethodnim potpoglavljima dalo bi se zaključiti kako reporteri s RTL Televizije najrjeđe odstupaju od naglasnih obrazaca propisanih hrvatskom normom. Međutim, ono što je doprinijelo velikom broju naglasnih odstupanja kod reportera s ostale dvije televizije jesu svega dva govornika koja dolaze iz sjevernih, nenovoštokavskih područja. U zahtjevnim okolnostima javljanja uživo očito su primjenjivali svoje organske neštokavske idiome, što je rezultiralo velikim brojem naglasnih odstupanja u svim analiziranim kategorijama.

Istraživanje je poslužilo za načelne opise naglasnih sustava pojedinih reportera i pružilo uvid u repertoar naglasnih odstupanja od hrvatske jezično-govorne norme prisutnih čak i kod profesionalnih govornika. Međutim, općenitiji zaključci o govornim i naglasnim usporedbama vodećih nacionalnih televizija, kakvi su se očekivali na početku rada, ipak ne mogu biti izneseni. Može se steći dojam kako je ortoepska situacija na hrvatskim televizijama znatno bolja nego što se doima u široj javnosti, ali, s obzirom na to da je prozodija najnestabilniji aspekt hrvatske ortoepije i najlakše „bježi“ od onoga što je propisano, pomalo je nezahvalno osuđivati pozamašan broj prozodijskih odstupanja od zadanih propisa. Tim više što ni ti propisi nisu stabilni niti međusobno usklađeni.

Posebno se to odnosi na pravilo o nepostojanju silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima. Takvo pravilo, vidljivo je iz prethodnih istraživanja, a svakako i iz ovoga, nije posve u duhu suvremenoga hrvatskoga jezika, čak ni među govornicima novoštokavskoga idioma. Mnoštvo posuđenica, složenica, stranih imena i kratica, pa čak i hrvatskih paradigmatskih obrazaca, hrvatskome govorniku ne zvuči pravilno ni prikladno kada se izgovori bez silaznoga naglasaka u sredini ili na kraju riječi.

Slično je i s prenošenjem naglasaka na prednaglasnicu – osim u nekoliko izuzetaka, hrvatski profesionalni govornici gotovo da uopće više ne prenose naglasak na prednaglasnicu, takav im izgovor vjerojatno zvuči ruralno i neobično.

Na hrvatskoj je jezičnoj zajednici da u skorije vrijeme riješi nesuglasice i nedoumice oko pravilnoga naglašavanja u hrvatskome standardu jer u protivnom će, lako moguće, odstupanja od norme biti sve više, a razlike između norme i uzusa sve nepomirljivije.

Literatura

- Anić, V. (1969). „O jednom akcenatskom procesu u različitim službama književnog jezika“. *Jezik* Br. 3, 84-89.
- Anić, V. (2004). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Bakran, J. (1986). „Ortoepija na drugi način“. *Jezik* Br. 33, 143–148.
- Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V., Znika, M. (2005). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Benić, M. (2007). „Osnovni podaci o osječkoj akcentuaciji“. *Filologija* Br. 48, 1–28.
- Brozović, D. (1955). „Akcentuacija tuđica na –or u hrvatskom jeziku“. *Jezik* Br. 3, 118–123.
- Brozović, D. (2005). *Prvo lice jednine*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Buzina, T. (1987). „Ortoepska odstupanja u televizijskim dnevnicima“. *Govor* IV, 2, 153-162.
- Delaš, H. (2003). „Naglasak na proklitici“. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* Knj. 29, 21-31.
- Ham, S. (2006). *Povijest hrvatskih gramatika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- HRT. *Leksikon radija i televizije*. URL: <https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/j/javljanje-uzivo/> (pristupljeno 13. srpnja 2021.)
- Kapović, M. (2010). „O tobožnjoj neutralizaciji kratkih naglasaka u hrvatskom“. *Croatica et Slavica Iadertina* VI, 47–54.
- Martinović, B. i Pudić, J. (2013). „Naglasak pridjeva u govornoj praksi“. *Tabula* 11, 149-158.
- Martinović, B. (2014). *Na putu do náglasnē nōrmē*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- Mažuranić, A. (1869.) *Slovnica hèrvatska za gimnazije i realne škole. Dio I. Rěčoslovje*. Zagreb: Troškom knjižare Fr. Župana (Albrechta i Fiedlera).

- Mićanović, K. (2004). „Hrvatski s naglaskom“. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* Knj. 30, 121-130.
- Moskatelo, K. (1955). „Akcentuacija tuđica na –or u hrvatskom jeziku“. *Jezik* Br. 3, 51–56.
- Perišin, T. (2010). „Javljanje uživo u informativnoj televizijskoj emisiji kao faktor (ne)vjerodostojnosti“. *Medijske studije* 1 (1-2), 123-135.
- Runjić-Stoilova, A., i Bartulović, I. (2010). „Odstupanja od standardnog naglasnog sustava u govoru profesionalnih govornika na HTV-u“. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu* Br. 2, 153–168.
- Silić, J. i Pranjković, I. (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, I., Babić, Z., Škavić, Đ. i Varošaneć, G. (1987). „Silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi“. *Govor* IV, 139–151.
- Škarić, I., Škavić, Đ. i Varošaneć-Škarić, G. (1996). „Kako se naglašavaju posuđenice“. *Jezik* Br. 43, 129–138.
- Škarić, I., Škavić, Đ. i Varošaneć-Škarić, G. (1996). „O naglašavanju posuđenica - još jednom nakon Vukušića“. *Jezik* Br. 44, 66–73.
- Škarić, I., Lazić, N. (2002). „Vrijednosni sudovi o hrvatskim naglascima“. *Govor* XIX, 5-34.
- Škarić, I. (1999). „Sociofonetski pristup standardnom naglašavanju“. *Govor* XVI, 117-137.
- Škarić, I. (2006). *Hrvatski govorili!* Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, I. (2007). „Hrvatski izgovorni identitet“. *Govor* XXIV, 79-90.
- Škarić, I. (2009). *Hrvatski izgovor*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Škavić, Đ. (1993). „Naglasne promjene prefigiranih oblika glagola na -jeti, -ati, -iti“. *Govor* X, 39-49.
- Škavić, Đ. (1996). „Naglasci glagola na –avljati“. *Jezik* Br. 43, 139-142.

- Škavić, Đ. i Varošaneć-Škarić, G. (1999). „Neke osobitosti hrvatskoga naglasnog sustava“. *Govor* XVI, 25-31.
- Varošaneć-Škarić, G. (1995). „Govorni stilovi u informativnim emisijama“. *Govor* XII, 71-79.
- Varošaneć-Škarić, G. i Škavić, Đ. (2001). „Neutralizacija kratkouzlaznoga i kratkosilaznoga naglasaka u suvremenom hrvatskom prihvaćenom izgovoru“. *Govor* XVIII, 87-104.
- Varošaneć-Škarić, G. (2001). „Poželjnost nekih kategorija izografnih naglasnih heterofona“. *Govor* XVIII, 33-44.
- Varošaneć-Škarić, G. (2003). „Prenošenje silaznih naglasaka na proklitiku u općem prihvaćenom hrvatskom izgovoru“. *Govor* XX, 469-489.
- Varošaneć-Škarić, G. (2019). *Forenzična fonetika*. Zagreb: IBIS grafika.
- Vukušić, S., Zoričić, I. i Grasselli-Vukušić, M. (2007). *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*. Zagreb: Nakladni zavod globus.

Sažetak

Usporedba naglasnih sustava hrvatskoga jezika kod televizijskih reporterera

Rad se bavi usporedbom izgovora naglasaka hrvatskoga jezika kod televizijskih reporterera – govornikâ koje imamo priliku slušati svaki dan i koji bi, svojim profesionalnim izgovorom, trebali biti govornim uzorima hrvatskoj javnosti. U istraživanju koje je provedeno na 12 reporterera s tri najveće nacionalne televizije – javnoga servisa HRT-a i dvije komercijalne televizije, Nove TV i RTL-a, načelno su opisani naglasni sustavi reporterera i pružen je uvid u repertoar naglasnih odstupanja od hrvatske jezično-govorne norme prisutnih kod profesionalnih govornika. Istraživanju je prethodio osvrt na problematiku naglasne norme, kod koje još uvijek postoje dvojbe oko mnogih kategorija. Unatoč pozamašnome broju prozodijskih odstupanja od zadanih propisa u govoru reporterera, stečen je dojam kako je ortoepska situacija na hrvatskim televizijama znatno bolja nego što se doima u široj javnosti. U prilog im svakako ide činjenica da je prozodija najnestabilniji aspekt hrvatske ortoepije, a propisi nisu stabilni niti međusobno usklađeni. Reporterer bi, ipak, trebali dodatno raditi na izgovoru naglasaka, za što je ponuđen prijedlog nastavnoga sata. Rad se zaključuje pozivom hrvatskoj jezičnoj zajednici da riješi nesuglasice i nedoumice oko pravilnoga naglašavanja u hrvatskome standardu, jer će u protivnom odstupanjâ od norme biti sve više, a razlike između norme i uzusa sve nepomirljivije.

Ključne riječi: prozodija, naglasci, televizijski reporterer

Abstract

Comparison of accent systems of Croatian language in television reporters

The thesis studies the comparison of the pronunciation of the accents of the Croatian language in television reporters – speakers that we have the opportunity to listen to every day and who should set an example for the Croatian public with their professional pronunciation. The research, which was conducted on 12 reporters from the three largest national televisions – the public service HRT and two commercial televisions, Nova TV and RTL, described the reporters' accent systems and provided an insight into the repertoire of accent deviations from the Croatian language-speaking norm that are present in professional speakers. Prior to the research, the thesis addressed the issue of the accentual norm which still has doubts about many categories. Despite numerous prosodic deviations from the norm in the speech of reporters, one got the impression that the orthoepic situation on Croatian television is much better than it seems to the general public. Reporters benefit from the fact that prosody is the most unstable aspect of Croatian orthoepy, and the regulations are not stable or mutually coordinated. Reporters, however, should work further on their pronunciation of the accents, so a written class lesson with that purpose is also included in the thesis. In conclusion, the thesis calls on the Croatian language community to resolve disagreements and doubts about the proper pronunciation in the Croatian standard language, because otherwise there will be more deviations from the norm, and the differences between norm and usage will be more irreconcilable.

Keywords: prosody, accents, television reporters

Prilozi

Transkripcije javljanja uživo s izgovorenim naglascima

Borko Brunović (HRT)

Äko nè budē žälbi na nätječaj, kážu mi u häcu, rädovi bi trëbali početi počétkom ljëta, a pösljednijh jedänaest kilometara autocëste, od övog mjësta gdje se ja nalazim, u Lëkeniku, pa do Siska, trëbalo bi biti götovo dvjje gödine od počëtka rädova, ödnosno potpisivanja spörazuma. Cijëli pösao težak je tristoñnjak milijuna kùna. Në treba póseбно ni naglašävati štò će to znáčiti za gräđane i stanovñike Sisačko-möslavačke župänije, svj se náravno nádaju revitalizácii övog pödručja, Bánovine, nàkon pötresa. U sväkom slüčaju bit će to vëlik plüs i za svë one köji žive i råde na pötezu Zägreb-Sisak, Sisak-Zägreb, njima će u sväkom slüčaju oläkšati dnëvne migrácii, a rëkao bih dä će oläkšati i cijëli pröces öbnove Bánovine köji će träjati gödinama, u sväkom slüčaju bit će läko, po pünom profilu autocëste dövesti övdje i mehanizácii i grädevinski materijäl. I za kräj informácii da se övom autocëstom Sisak - Zägreb gödišnjë provëze oko milijun i sëdamsto tisuća vözila, mnögi vozáci säda će imati kräci püt za petnäestak minüta, sigurno će biti pöpriлично zädovoljni.

Pötvrde nëma, no pösve je jäsno da üskok nije bio zädovoljan iskazom, ödnosno da Drägan Kováčević nije priznao svë štò mu üskok i tužitëljestvo stävljaju na tëret. ön je svöj iskaz dávao dvä säta üskoku, a nakon tögga njëgovi ödvjetnici pröšli su pokraj näs növinara, nisu žëljeli dávati nikakvu izjavu pa je pösve pöstalo jäsno da nije pöstignut dögovor sa üskokom, a isto täko izjavu nisu htjëli däti ni prëdstavnici tužitëljestva. Tëk u popödnevnim sátima, štürim priopćënjem, obrätio se javnosti i üskok, köji je krätko rëkao da neće trážiti ukidanje istražnog zätvora, ödnosno da Drägan Kováčević östaje u prëtvoru u Remetüncu. U sväkom slüčaju, pödsjetimo, Drägan Kováčević sümnjiči se da je primio mító, ödnosno da je namjëstio pöslove tëške trideset milijuna kùna u Jänafu, pöslove informatizácii, a da je zäuzvrät od ivana Širića iz tvrtke Cëfis döbio dvä lüksuzna stäna - jëdan u Splitu, jëdan u Zägrebu, te dvä lüksuzna automobila. Da sumiram dänašnji dön, Drägan Kováčević östaje u istražnom zätvoru

svè døk nè bude ìspitano svìh tridesetòsam svjedòka u òvom slùčaju, a od vèlikog kopernikànskog òbrata, òdnosno priznànja, za sàda ništa.

Nikolina Čosić (HRT)

Tàkò je, s òbzīrom na tò da gràđani nìsu zàdovoljni dinàmikom òbnove tò je dèfinitivno glàvna tèma kàda je rijèč o nadòlazećim lòkalnim izborima. Dìo nèzadovoljnih gràđana òkupljenih òko gràđanske inicijatīve pètrinjsko pròljeće dānas su svòje nezadovoljstvo pokazali òvdje u cèntru grāda potpisivanjem pètīcije. nàime, kàžu kàko nìsu zàdovoljni dinàmikom, smàtraju da bi svè trèbalo ìci pūno brže àko se žèli zadržati ljūde u òvòm grādu, a, s drūge strāne, nìsu zàdovoljni ni nàčinom komuniciranja prèma gràđanima, pa tàkò smàtraju da bi, prīmjericē, gràđanima trèbalo bìti jāsno dāno do znānja koliko je gràđevīnskog materijāla stīglo kào donācije, tkò na njèga ìma prāvo, u kòjoj količini, i kàko se do njèga mòže dòci. I dok gràđani za tò optūžuju gradonāčelnika Dārinka Dūmbovića, òn s drūge strāne dijèlom odgovòrnòst, òdnosno, pr̄stom ùpire u nācionalni stòžer, a s drūge strāne i u svòje protukandidāte na lòkalnim izborima, pa je tàko kào koordinātoricu ùpravo spòmenute donācije gràđevīnskog materijāla, kòja je zàdnjih dāna spòrna, òn pròzvao mòstovu kandidātkinju Lúcu Gāšpar Šāko, kòja nam s drūge strāne govori kàko o tòmè nèma àpsolutno nìkakvih informācija i da tò smàtra njègovim nàčinom za ùbiranje polìtičkih bódova. ìnače, Gāšpar Šāko je dānas takòđer pòdržala òvu gràđansku inicijatīvu, a ìsto je učinila i hadezèova kandidātkinja Magdaléna Kòmes, kòja je naglāsila, òsim štò je kritizirala rād gràdskòg stòžèra i gràdskè vlāsti, naglāsila je da smàtra kàko bi situācija bila gòra da u njū nīje ùključen nācionalni stòžer kòji, po njènim rijèčima, rādi lāvovski pòsao.

A mì ćemo za krāj rèci i porāžavajūci podātak mùpa kòji káže kàko u dvīje tisuće i dvādesetøj gòdini se bròj slùčajeva kršenja práva djèteta, òdnosno zlòstavljanja fizičkòg djècē pòrāslo u òdnosu na pròšlu gòdinu, òdnosno gòdinu prīje za čak četrdèset i četiri pòsto. Uz nādu dà ćemo se drūgi pūt jāviti s bòljim informācijama, tòliko za sàda ìspred klīnike za djèčje bòlesti.

Jelena Bokun (HRT)

Ònò što sàda slijèdī jest ispitívānje svjedókā i tó njih dòsta vèlik brój, čak çetrdèsèt, çinī se da se većina ìpāk vèžē ùpravo uz ìme Dràgana Kováçeviça. Nàravno, tužitèljstvo se nādā da će ùpravo kroz tē ìškāze svjedókā ùspjeti ràščistiti što se tòčno i kàko dogáđalo. A tijekom dāna ìzašlo je još detálja vèzāno uz òvāj cijèlī slùčāj, dàklē Dràgana Kováçeviça tèretī se da je prímio mítò zbòg togā što je srèdio únosne pòslove dvjèma tvrtkama s Jànaфом, ràdi se o višemilijūnskīm pòslovima, a zàuzvrāt je dòbio nekretnine, návodno dàklē nekretnine u Splītu i Zàgrebu, na èlītnīm lokácijama, àli ne sàmo tó, Úskok vjèrujē da su se okòristili i njègovi člānovi obítelji, tòçnijē kčí i sīn i tó automobilima. U svākòm slùčāju, òvāj zàgrebačkī stān vèç je rànijē bìo prèdmet ìnterèsa Úskoka, no çinī se da tijekom prvē ìstrage Úskok nije povèzao tāj stān s ìmenom Dràgana Kováçeviça i tó ùpravo zātò što ni tāj nīti òvāj splītskī stān nīsu glásili na njègovo ìme, nego fòrmālno ùpravo na tē dvīje tvrtke o kòjīma sàda gòvorīmo. Úskok vjèrujē da je ùpravo Kováçeviç bìo tāj kòjī je trážio da se zàpravo sàkrijē fòrmālno vlāsništvo nad tím stānovima. Rècimo za krāj òvòg jávljānja da Dràgan Kováçeviç još ùvijèk nīje dovèzen óvdje u zátvor u Remetīncu, gdje će nàkon trī i pól mjèseca na slobòdi pònòvno bìti i tó sljèdèçīh mjèsec dānā.

Rècimo na sàmom počétku ovākò: ònāj tkò u Pètrīnji nīje bìo od dānā pòtresa, tóg dvādeset i dèvètòg pròsīnca, pa do dānas, tēško da bi zàista mògao prepòznati òvāj cèntar grādā iz kòjèg se mí trènutāçno nàlazimo. Ùlice su zàpravo óvdje sàblāsno prázne, ljúdi nēmā, tèk pònekī znàtiželjnīk kòjī provírī kròz ògradu kòjā opàsavā zàpravo ònò što je sàda pòstalo jèdno vèliko grādilište. Nāçalòst, kào što znāmo, cèntar Pètrīnje jáko je strádao, većina zgrādā óvdje ìmā crvenu òznaku, rùšēnja vèç ùvelikē tràjū, dvādeset i jèdan òbjekat dòsad je srùšen, a ònā se nàstavljàju i dàljē. Ljúdi su isèlili, a njihovi dòmovi, kùce i zgrāde sàda su pòstale rùševine, òdnosno hrpa ciglī i prāšine. U meðuvrèmenu ljúdi su pòçeli predāvati i svòje záhtjeve za òbnovu i nádaju se da je ùpravo tó kòràk ka normalizáciji živòta, ka nèkavòm bòljēm počétku. Nàravno, tó je pròces za kòjī nītko nīje sìgūran koliko će tràjati i nèkī nīsu bìli sprèmnī çèkati. Kào što znāmo, slùžbeni podáci kážū da je od dāna pòtresa pa do dānas Sisačkò-mòslavačkū župāniju napùstilo ùkupno gòtovo trī tisuçe grādanā, od tòga nájveçī brój ùpravo Petrīnjācā. Ljúdi su tó kòjī su odlúçili

ùzèti svòje stvâri, pòkupiti svòju obítelj i òtíci u nèkí drùgí grâd, župàniju ili nâžalòst vân zèmlje potrážiti svòju bòljú budúcnòst.

Eugen Husak (HRT)

Nèpoznànica i dàljè nìje râzrijèšena, àli je vèc poprìlično jâsno prèma kòjèm se kandidátu idè. Nâime, na dànašnjoj sjèdnici òdlúčeno je da će dòsadašnja dèсна rúka od Mílana Bándića, Jèlena Pàvičić Vukíčević, pòstati vršitèljica dúžnòsti prèdsjednìka strâнке, òna je izišla pred nòvinâre te jâsno porúčila kâko strâнка u òvòm trenútku još ùvijèk nèmâ kandidâta za gradonâčelnìka Zâgreba te da će tú òdluku dònijèti strânačkò člânstvo. Stògâ su prèdsjednìci svìh dvjèsto i osâmmaèst strânačkìh ògrânaka dòbili zadâtak da u idúćìh sèdam dánâ razgovâraju sa člânovima, pòšaljú svòje prijédloge óvdje u prèdsjednìštvo, koje bi se trèbalo òkupiti idúćèg četvrtka, te tàdâ prelòmiti, dònijèti òdluku tko će bìti kandidât za pòkušâj osvâjânja fúnkcije gradonâčelnìka Zâgreba. Èvo ìzjave.

Tâkò je, poláko ali sìgúrno, srèdište Pètrinje kâkvo smo poznâvali òdlazi u pròšlòst. Dânas smo svjedòčili rùšènju jèdnòga od grâdskìh simbòla - zgrâde stâròg hotèla. Pred građevinâre je pòstavljen àmbiciòzan zadâtak u ròku sâmo sèdam dánâ u pòtpunòsti srùšiti te òčistiti tèrèn dî je dânas bìo hotèl. Rùšì se veç pàralelno i zgrâda stâròg Gavrilovića, a rùšènje se šìrì i dàljè, òvâ zgrâda iza mène, još jèdan od grâdskìh simbòla, zgrâda Òpcìnskòg sùda u Pètrìnji, pòçèt će se rùšiti idúćèg tjèdna. Tô je zgrâda nâstala u dòba Àustro-Ùgarske, i što je zanimljivo nè rušì se sâmo òna, nègo još i trí zgrâde, stâmbenè, iza njèga, tô su zgrâde grâdene u socijalìzmu, dàklè, prâktìcki nèstajè pòtpuno jèdan blòk. I tú prìci s rùšènjima nìje krâj jer krâjem idúćèg tjèdna trèbale bi se rùšiti zgrâde oko tržnice, tâkò da su u sâmòj Pètrìnji, razgovârali smo dânas sa Petrìnjcima, pòdijèljeni òsjeçâji, s jèdnè strâne túga kod ljúdi jer kâžú nèstajè grâd kâkâv su poznâvali, a s drùgè strâne sva òvâ rùšènja im dàjú nèkakvú nádu i optimìzam jer kâžú kâd se jèdnòm nèšto òčistì i srùšì nâdâmo se da će prìje tògâ pòçeti grâdnja i zìdanje jèdnè nòve i srètnijè Pètrìnje. Pàralelno strùčnjâci ràdè i elaborâte da se vîdì štò će bìti sa obíteljskìm kùcama, ali dòbra vijèst, u svâkòm slùçâju, da će se idúćèg tjèdna u Glìni i Kòstâjnci prorâditi mòbìlnì úredi ministârstva graditèljstva gđjè će grâdani mòci predâvati zâhtjeve za òdštetu, a tú će sìgúrno bìti vèlika gúžva jer, prèma podâcima kòjè smo dòbili od hèpa, u òvìm

trenúcima je hëp na strúju prikljúcio tisuúu òsamsto çetrdësët i sëdam kontejnera ili kùcica, dàklë ùpravo tolikò otprílikë obítelji u òvím trenúcima sánjã jëdan tòpli, stãbìlan i çvrst dòm.

Domagoj Mikić (Nova TV)

Gòtovo dvã sãta trãjalo je ispitìvanje òvdje na župãnjìjskòm súdu u Slãvònskòm Bròdu, pa krénimo rédom. Ònò štò trëba rëci u òvoj cijéloj príci - mãjka je prvoòptúženã, dàklë, istrãžitelji smãtraju kãko je mãjka tà kòjã je nãnijëla nãjtežë òzljede djëtetu, njòj je súdac ìstrage odréδιο ìstražnì zãtvor, tò zbòg jëdne tòcke opãsnosti ùtjecãja na svjedòke. S drugë strãne, dvãdesetsedmogòdišnjëm òcu súdac ìstrage odréδιο je ìstražnì zãtvor po dvije tòcke, jëdna je opãsnost od ùtjecãja na svjedòke, dok, s drugë strãne, i opãsnost od ponãvljanja kãznenòg djëla, súdac ìstrage rëkao je kãko je rijëç o òsobi kòjã je već rãnijë kažnjãvana zbòg obíteljskog násilja. Èvo prìje nèkìh pòla sãta òni su odvèdeni u ìstražnì zãtvor u Pòžegu gdjè çe pròvesti nãrednih mjësec dàna ìstrage. I ònò štò trëba rëci jëst da župãnjìjskò dŕžãvnò òdvjetnìštvo, ukòliko çe bìt pòtrebe, mòže zãtrãžiti i dãljnje produljénje ìstražnòg zãtvora.

Ùpravo tàko Romína, dànas pònovno su se òvdje u Bánovini mògle vídjeti registrãcije iz svìh krãjeva Hŕvatske, od Dùbrovnika pa svë do Vùkovara, no òno štò žürne slùžbe apeliraju na svë volontére - nëmòjte se pënjati na kròvove, nëmòjte ulãziti u rùševine bèz àdekvatne òpreme, tù su rëkli da trëba póseбно naglásiti da nìkako nè treba u tëniscama krénuti na kròv. Da je tòmë tàko gòvori podãtak, èvo dànas sam razgovãrao s glãvnìm vãtrogasnim zapovjedníkom, òn mi je rëkao kãko su dànas, èvo i òvdje kìša i dãljë dànas nëumòrno pãdã, dvòjica vatrogãsaca zadòbila làkšë òzljede kãda su se posklìznuli, dàklë, ti ljùdi ìmaju svù àdekvãtnu òpremu, dàklë, nè vãljã riskìrati. Štò se tíçe òvòg nësretnòg slùçãja u Pëtrìnji, rijëç je o pedësetsedmogòdišnjãku s pòdručja Vŕbovskog, dàklë, èvo çòvjek je uìstinu dòšao s nãjboljìm nãmjerama kòje su završile zãpravo s kòbnim ìshodom. Dàklë, ponòvimo za krãj jòš jëdnòm apèl žürnih slùžbi: ràđe pričëkajte, pozòvite pòmòc, nëmòjte sãmi ìci kãko ne bi riskìrali svòj, àli i tùdi žìvot.

Petra Buljan (Nova TV)

Pa òvā kùća u kòjōj se mî nàlazimo u òvōm trenútku zàpravo je tèmpīrana bōmba, àli ne od jùtrōs, vèc gòdinu i pōl dánā to tràjē, zàjedno s njōm tàkvih tèmpīranih bōmbi na òvōm klizīštu je desétak, svì tí ljúdi čekaju zàpravo da sùtra óvdje dōđē ekipa s Geòloškōg fakultéta kōjā će im rēci kàkvo je kònkretno stánje u òvōm trenútku, no ònō štō su mi rēkli grāđani s kōjīma sām dānas óvdje razgovárala, njīh dvadesétak kōjī tú žívē, kážū: òvō břdo se svākō mǎlo mičē, tō je nǎočiqlēd vidljivo, kážū àko dōđēte tú za mjēsec dánā ví čete vèc vīdjēti da se tá zēmlja dōsta pomàknula. Kàko je tō jùtrōs izglédalo, u trenútku pòtresā, rēci će nām mōj večērašnjī gōst, gospòdin Vlādo, kōjī óvdje žívī, èvo, jèl vam jùtrōs bilo jásno òdmāh da je rijēc o pòtresu?

Pa cēntar Zàgreba dānas izglēdā uobičājeno, kào i u svākū drùgū nēdjelju ujùtro, àli s jēdnōm bìtnōm rázlikom, a tō je da s kim gòd razgòvārāte, pòkraj koga gòd da pròđēte, svì razgovárajū sāmō o jēdnōj témi, a tō je o smřti gradonáčelnīka Bándića. O tōm svì imāju něšto za rēci, no uglāvnōm su iznēnāđeni svì ti grāđani s kōjīma smo razgovárali. Kážū, àko su znāli da imā zdrāvstvenīh problēma, ipāk nīsu očekivali da će òtīci tàkō nāglo, na nēkī nāčin. Grāđani takòđer kážū òn je zàista bìo jēdan od njīh, ònō štō se mòže rēci je da je Milan Bándić bìo političkī fenòmēn po pitanju tōgā kolīko je zàista bìo mèđu grāđanima, mnōgī od njīh kážū mòžda i nīje něšto nàpravio za nās kònkretno, àli ipāk im je bìo tú na nēkī nāčin na raspolágānju, bìo je mèđu njīma, màkar da, na nēkī nāčin, čūjē njīhove problēme i obēcā nēkakvu pòmōc. Náravno, imā i ònīh kōjī komentīrajū kàko nīje dòčekao nīkakāv prāvōsūdñī èpilog afērā kōjē su se vézale uz njēgovo ìme, no nēkāko tō sàda svē pādā u drùgī plān, ònō štō je vázno je da, kážem, grāđani svì imāju něšto za rēci, dānas se okúpljaju i u ùlici u kōjōj je Milan Bándić žívio, óvdje u grādu, razgovárajū o smřti Milana Bándića, ali i postávljaju òno jēdno pítānje, a tō je štō će bìti sàda, nàkon Milana Bándića, jēr tolikō dùgo je bìo na čèlu grādā da, vjèrujēm, nītko ga nè mòže ni zàmisliti s nēkīm drùgīm gradonáčelnīkom na čèlu.

Andrija Jarak (Nova TV)

Prije nekoliko minuta završila je sjednica predsjedništva, nekoliko članova predsjedništva mi je potvrdilo i reklo kako nisu progovorili niti jednu jedinu riječ o prijedlogu za opoziv predsjednika Milanovića, nego da su jedine dvije teme bile lokalni izbori i aktualna politička situacija, u ovim trenucima Andrej Plenković je izašao iz sobe predsjedništva i daje izjavu za medije, bit će zanimljivo čuti što će on reći, dakle, očito su u hazehu svjesni kako nemaju u ovim trenutku dvotručinsku većinu, kako nemaju što i jedan glas, kako je rekao danas Goran Jandroković, mi smo politički realisti, u ovim trenutku je teško očekivati da će se dogoditi opoziv. Dakle, izašao je Andrej Plenković ispred, sad će dati izjavu za sve medije. Dakle, očito su svjesni kako nemaju tu dvotručinsku većinu, nemaju što i jedan glas, čuli smo što je rekao Zoran Milanović u svojoj najnovijoj objavi, kazao je kako je vrijeme da Andrej Plenković nakon petogodišnje diktature i korupcije koja se uvukla u svaku poru njegove vlade, da bi njega trebalo opozvati, međutim, potpuno je i savršeno jasno kako u ovim trenutku ni oporba ni vladajućim nemaju taj što i jedan glas, odnosno danas je cjelokupna oporba, uključujući i most kazala kako neće podržati prijedlog za opoziv Zorana Milanovića, dakle jasno je da nitko nema što i jedan glas, nastavlja se taj verbalni rat, vidjet ćemo kasnije što će reći Andrej Plenković nakon sjednice predsjedništva hazeha.

Odgovor na to pitanje dao je uskok u svom priopćenju u kojem potvrđuje da je Kovčević nadopunio svoju obranu, ali i zaključuju kako nisu prestale osnove zbog kojih mu je određen jednomjesečni istražni zatvor i da neće zatražiti ukidanje tog istražnog zatvora. Kad kažu osnove onda zasigurno misle na iskaze svjedoka, jer je Kovčeviću upravo zbog opasnosti od utjecaja na svjedoke određen jednomjesečni istražni zatvor. Kovčević očito nije priznao krivnju, barem ne u potpunosti, naime, da bi netko izašao iz istražnog zatvora nužno je po zakonu da bezrezervno i u potpunosti prizna sve što mu se stavlja na teret, a to se u ovim slučajju nije dogodilo. Dva sata je trajala ta nadopuna obrane, Kovčević i odvjetnici, Farić i Grahovac, izašli su nakon tog saslušanja, nisu htjeli reći niti jednu jedinu riječ, a špekulacije o tome da će Dragan Kovčević priznati krivnju pojavile su se prije nekoliko dana, naime, prošlog četvrtka je održano ročište ovdje na županijskom sudu u Zagrebu i tad je, navodno, Kovčević prišao tužitelju uskoka i rekao spreman sam sve priznati,

nagáđalo se da bi tó móglo biti dânas. Dân nâkon tóg na súdu gôst u našem dnêvnîku bîo je ôdvjetnik Ívo Fârčić, pítao sam ga konkretno hòće li Kováčević priznati krivnju, ón mi je sâmo odgovório kâko ón i njêgov brânnenik rádê ôgrômnu strâtêgiju kâko je nâjbolje za njih i da nêcê govòriti jâvno o svòjim pòtêzima, jer, uostâlom, to nê râdi ni dr̂žâvnô ôdvjetništvo. Pòdsjetit ću, u óvôm nôvôm slùčâju Kováčevića tèretê da je s pozicije prèdsjednika ùprave Jânafa dvjêma tvr̀tkama osigùrao pòslove u protuvrijédnosti od trideset i sêdam milijuna kúna, da mu je zaùzvrât jêdna od tê dvjê tvr̀tke osigùrala míto u protuvrijédnosti od trí milijuna kúna i tó na náčin da su mu kúpili dvâ stâna i dvâ ôsobna automobila. Zâključno, Drâgan Kováčević ôstajê u ìstražnôm zátvoru, trideset i ôsam svjedókâ je pòtrebno ispítati u óvôm nôvom, drùgôm, pròšîrenom slùčâju, a tó bi zâsigùrno móglo pòtrajati, pa čak i mjesécima.

Ivana Pezo Moskaljov (Nova TV)

Pòtraga za napadáćima još ùvijêk trâjê, nêkoliko policíjskih patrólâ patrolîrâ óvîm ùlicama óvdje na zâgrebačkîm Kòzarim pútevima, incidènt se, pòdsjecâm, dogòdio ùpravo u óvôj ùlici, óvdje iza mòjih léđâ oko četrnaèst sâtî kâda je policija, dvòjica policâjácâ, dôšli su interveníрати, ôdnosno postúpati po nálogu, legitimíрати muškárca, ùbrzo su ih okružili njêgovi pòznaníci, njêgovi prîjatelji, nêgodovali su, dôšlo je do vèrbálnôg ôbračûna, a pòtôm i ónôg fizičkôg. Prêma informácijama iz zâgrebačkê policije muškárca su nâpali dvòjicu njihovih slùžbeníka i lâkšê ih ozlijêdili. Jêdan od policâjácâ ùspio se othrvati u svêmu tòmê, ispâlio je slùžbenî hitac u zrâk kâko bi ih udâljio od sêbe, što je zâpravo i nâtjeralo napadáće na bijêg i od tâdâ pòtraga za njîma trâjê. Razgovârala sam dânas óvdje i sa stanárima lòkálnîh ùlica, èvo štò kâžû.

Pa stvâri dânas funkcioníraju kao da, kao i rânijê, kao u pròtekla dvâ tjêdna od sâmôg pòtresâ. Dâklê, óvdje u cèntru Pètrînje gđjê se dijêlê tòpli ôbroci, óni su se dijêlili i dânas, dâklê uz zâgrebačkê ugòstítelje i volontére ukljúčila se i dr̂žâvnâ tvr̀tka Plèter, óni su svoje ôbroke priprémili na trí râzličite lokácije, u trí râzličite vòjârne, ôbroci su se óvdje dostâvljali, onda su se pakîrali, a pòtôm i dijêlili svim pòtrebitima na râzličite lokácije óvdje na Bánovini. Pòdijêljeno je, ôdnosno prîprêmano je oko dèset tîsúcâ ôbroka. Kâko će stvâri funkcioníрати idúćîh dánâ tó ćemo tèk vîdjeti kâda bude ôbavljena i ona pósebna tranzícija, očekujê se da će zâgrebačkî ugòstítelji s njima biti u nêkakvôm dôgovôru, do srijêde, nâjkâsnijê

četvrtka. Ősīm prěhrane, trěba rěci da je vāzan i smjěštāj, člānovi stōžěra ōbišli su dānas, nědaleko ōvdje od sāmōg cěntra Pětrīnje bŭdŭcě pōduzětničkō nāsělje, ōdnosno smjěštājnō pōduzětničkō nāsělje u kōjēm bi trěbalo se zbrīnuti jědno stotīnjāk obitelji. Pretpōstavlja se da će rādovi na kōjīma sŭdjelujŭ pripadnīci hrŭvātskě vōjske bīti privědeni krāju, zāpravo trěbali bi se vīdjeti prvī ōbrīsi tōg nāsělja u idŭcā dvā tjědna.

Adrian de Vrgna (RTL)

Prīje svěga, želio bih rěci da svī esdepěovci s kōjīma sām jā razgovārao, āko i imaju šānse da prěuzmŭ odgovōrnōst i fŭnkciju Dāvora Běrnardića, ne želē tōg īstōga Dāvora Běrnardića cipelārīti. Iměna kōjā se spōminju, dāklē, tŭ su: Biljana Borzan, europarlamentārka, kōjā je prěpoznāta i na ěuropskōj razīni, āli tŭ je i Pěda Grbīn kōjī je preferencijskīm pŭtem ūšao u parlaměnt. Mānjē šānse dāju se Sīniši Hājdašu Dōnčiću kōjĕgā podŭpire, sāsŭīm sīgŭrno, njĕgova bāza. Tō je svē, dodŭšē, nēsŭlžbeno, ōnō štō se znā je da će esdepěovci īci za pŭtem ili prěma ōnīma kōjī su osvōjili štō je mōgŭće vīšē preferencijskīh glāsova, dāklē da će slŭšati ne ōnō štō im kāžē strānačkā bāza, nĕgo ōnō štō su im rĕkli glasāci, a glasāci su im rĕkli da su dōbili dvā pŭtā mānjē glāsova nĕgo štō je dōbio njīhov kandidāt za prědsjednīka - Zōran Milānović. Ěvo ĭzjavā.

Još ūvijĕk ĉĕkā se ĭzjava šĕfa esdepĕa Pĕde Grbīna, prĕdsjedništvo je u tijĕku, āli je prĕdsjedništvo, kāko dōznājēm, vĕć dōnijĕlo ōdrĕđene ōdluke, raspŭštena je organizācija esdepĕa u Vŭkovāru. Źĕljko Sābo nīje želio odŭstati od idĕje da bŭdĕ kandidāt esdepĕov za gradonāĉelnīka, ōn tō sāda nĕcĕ ni bīti, ĭmenovat ĉe se, dāklē, povjerĕnīk za tāj grād i vōdstvo esdepĕa ĉe odlŭčiti tko ĉe bīti njīhov kandidāt, a tō znāci da u ōvōm trenŭtku ne mōraju ni izbāciti Źĕljka Sābu iz sāme strānke, jĕr se i o tōmĕ razmīšljalo. Sām Źĕljko Sābo, dāklē, nĕ vidī svōg nīkakvoga krīmena, a esdepĕovcima je glāvnī argumĕnt tāj - kāko ĉemo kritizīrati glāvnĕ rivāle, dāklē hadezĕovce, āko u nāšim rĕdovima ĭmāmo ĉōvjeka kōjī ĭmā prĕsudu i, s drŭgĕ strāne, ĭmā pōstupke kōjī su u tijĕku. Istovrĕmeno ĭmā novīnā ōko zāgrebaĉkōga esdepĕa, dāklē šĕf tĕ organizācije, Gōrdan Māras, odlŭčio je odŭstati od idĕje da ōn bŭdĕ kandidāt za gradonāĉelnīka Zāgreba, štō se fīĉē, dāklē, kvōte iz rĕdova esdepĕa. Őn je dānas ōvdje dōšao u strānku, strānka takōđer u ōvōm trenŭtku razmīšljā o, dāklē,

sâmim ukídanju, òdnosno raspúštānju zàgrebačkīh organizácija, hòce li íci u tòme smjéru tó cemo dòznati něšto kāsniyē od šěfa strānke. Kao štò sam rēkao očèkujē se izjava Pēde Grbīna, a, èvo, pòslušajmo i štò je rēkao sám Gòrdan Māras.

Damira Gregoret (RTL)

I dàljē je tó dalēko i od konkrētnē procedúre, a tíme dakàko jòš dàljē i od konkrētnē prākse, međùtim, spòmēnūtom sàstanku s tòm temàtikom, kòji je organizīran na inicijatīvu koordinácijā židovskīh òpcinā, odàzvali su se prédstāvnīci gòtovo svīh klùbova zástupnīka. Dàklē, od ònīh očèkīvānih - òporbenīh, esdepēa, lijēvo-zēlenog blòka, haesēsa, prēko mājīnskīh zástupnīka, svē do haeselēsa, àli i hadezēa. I òno štò je nājvāznije, da je nàkon tógā jednòglasno zàkljūčeno da se idē u procedúru usuglašāvānja zàkonodāvnòg okvíra prēma sàborskòj procedúri, s kòjim cīljem, da se zàpravo izmjenama i dòpunama zákona osigurā jāsno ì zàbrana ì kažnjāvānje zbòg ùпотреbe ùstaškīh znākova i simbòla. Razgovārala sām s Ògnjenom Krāusom nàkon sàstanka, porūčujē da je prīje svēga zàdovòljan štò se hadezē odazvao sàstanku, dakàko òndā jòš zàdovòljniji štò su prīhvatili tàkāv zàključak pa òndā kàžē da se izmjenama nādā vēc do sredīne òvē gòdine. Èvo izjave.

Objašnjenje je zàpravo pòtpuno predvidivò, rēkla bih čak i očèkīvāno, Tūšek porūčujē da ne žēlī bìti tēret strānci u òvòm trenútku, kada známo da se òvē gòdine održāvaju lòkālñi izbori, tòčnijē vēc òvòg pròljeća. U jèdnòm trenútku čak je rēkao da mu sám premijēr ništa ne zàmjērā, a sáma prēs-konferèncija nājāvljena je nēposredno nàkon što se Tūšek u Zàgrebu našao i s premijērom Plénkovićem i s potprédsjednīkom Vlāde Tómom Mèdvedom. Tūšek i dānas, na prēs-konferènciji, nēkoliko púta kàžē da nē vidī bāš ništa spòrno u tòme što je nūdio jāvñē fūkcije i jāvñē pòzīcije, isprīcao se, ali, dodúšē, sàmo ministrima kòjē je uvrijedio. Dakàko, rádī se o àktuālnīm ministrima kòji su u hadezēu, u strānci čijī je òn člān takòđer i dān dānas i dàljē, štòviše, i dàljē òstajē člān prédsjedništva, a ònò štò je jòš vāznijē òstajē i hadezēov sàborskī zástupnīk i ne pòmīšljā o tòme da mādāt dā na raspolágānje. Èvo dijéla izjave.

Boris Mišević (RTL)

Òvè teràse u sàmòm cènturu Bèça sìgùrno bi bìle pùnè ljúdi, s òbzīrom da je vřlo tòplo vrije me za jedànaēsti mjēsec, ali stràh od nàpada nàpravio je svòje, policìjskī sāt nàpravio je svòje. Što se tìčē nàpada, normalizīrao se žìvot dānas u cènturu Bèça i u svīm drùgīm òkrùzima. Ìmā pùnò pùnò vīšē ljúdi nēgo jùčēr, nīsu tolìkò vīšē ljúdi u stràhu, ali policìje ìmā jàko pùnò na svàkīh desétak mētara, po sìgùrno dēsēt policājaca, i u màricama, i sa dùgīm cijévima, i vòjska. A ònò što je zàpravo specìfìčno za Bèc je tò da je òvò dānas drùgī dān lòkdauna, dàklē, za nēkīh, èvo, četrdesétak minùta pòčinjē lòkdaun, ljúdi mórāju òtīci sa ùlìcā, ali tò nīje tolìkò strògī lòkdaun, ljúdi će mòci izāci ako trēbaju kúpiti hrānu, rēcimo ako zbog nēkē opāsnosti mórāju izāci iz kùce ili ako se žèlē rekreirati zbòg šétnje ili zbog nēkòg trčānjā. Što se tìčē òstālīh djelatnosti, i tò je prèko dāna òtvoreno, dàklē kozmètičāri, frizéri su òtvoreni, trgòvine su, dàklē, èvo òvò su se sād zatvòrile, ali trgòvine su bìle òtvorene. Jèdīno što nè može ráditi su zàpravo kafìci i bàrovi, a àustrìjskā vlāda je òbecāla da će nadòknaditi tìjekom òvīh mjēsec dānā osamdēsēt pòstò prómèta od pròšlē gòdine. Tàkò se tò račùnā svīma ònīma kòjī budu ìmali ekònomskīh problēma i pòsljedìcā zbog òvòg pàrcijālnòg lòkdauna kòjī je, èvo, drùgī dān na snāzi òvdje u Àustriji.

Pa kolìko se mēni cīnī, stājē na tòm bròju. Àndrej Plénković, rēkao bih, nīkad opuštēniji. Ùpravo je zavřsilo prèdsjednīštvo hadezēa òvdje u Wèstinu. Pedesétak ljúdi iz vòdstva hadezēa. I Plénković je ìzašao i rēkao: "Da, sedamdēsēt šēst, nè treba mi vīšē." U tòm smīslu otklònio je svàkū mogúcnòst i pòtrebu ràzgovòra i sa Dòmovinskīm pòkrētom, i sa svīm drùgīm strānkama kòjē mu dānas nīsu dāle pòdršku. Dàklē, tú su reformìsti, tú je haenēs, tú su manjīne. Plénković ìmā sedamdēsēt šēst mandāta i sa njīma ìdē po màndāt. Tú rēkao je da će ùskoro za nēkoliko dānā sa prèdsjednīkom Zòranom Milánovićem na Pantovčāku tò rijēšiti. Ònò što je jāsno òvdje, nàkon što je Àndrej Plénković dào ìzjavu, je da je ìzrazito ljút na Dòmovinskī pòkrēt. Pòslao im je i jèdnū pòruku, da ako hòce ràzgovārati sa njīm, da se mògu vrātiti u hadezē i na tāj nāčin sùdjelovati u polìtičkòm žìvòtu. Ìzašao je òvdje i rēkao: "Da, dòbro sam raspòložen. Ìdēm sa sedamdēsēt šēst, to je sàsvim dòvòljno". Što se tìčē ràzgovòra s òstālīm strānkama, òčito je da to nēcē bìti pòtrebno. I, evo, ìdemo pòslušati, pògledati što je rēkao Plénković nàkon òvòg prèdsjednīštva

nacionálnog vijéca, nàkon prèdsjedništva hadezèa i sàstànka nacionálnog vijéca hadezèa, kòjè je tràjalo nègdje sàt vrèmena, dàklè, vrlo kràtko.

Ivana Ivanda Rožić (RTL)

Nije dòšlo do priznànja, bàrem ne do onàkvòg kàkàv je Úskok očekivao, jer Dràgan Kováčević, na kràju kràjeva, nije niti izišao dànas iz Remetínca. Úskok se kàsno poslijepòdne oglàsio. Òni su napisali u svòm priopćenju da je Dràgan Kováčević dànas stìgao u prostòriju Úskoka, i tó na vlàstiti zàhtjev, da nadòpuni òbranu, no tó òčito nije bilo dòvoljno jer Úskok nije kàsniyè zàtrázio ukidànje ìstražnòg zátvora. Svi mí kòjì vèc gòdinama pràtimo Úskok vrlo dòbro znàmo kàko òni funkcioniraju, a tó je da ukolikò se òsoba nàlazì u ìstražnòm zátvoru, a pòstoji opàsnost od útjecàja na svjedòke, dàklè situácija bàš kàkva je sàd Dràganu Kováčeviću. Dàklè on mòrà priznati sve, ali àpsolutno sve što mu Úskok stàvljà tòm ìstragom na tèret. Nèma tu pàrcijálnih, nèma tu djèlomičnih priznànjà. Oni tràžè sve ili ništa. Ònò što se sàda znà, dàklè, da Dràgan Kováčević žèlì izàci iz zátvora. On òčito vrlo dòbro znà kàko izgledà žìvot iza rèšetàkà jer bìo je óvdje u zátvoru u Remetíncu u pròvj ìstrazi nèkoliko mjesécì, a òstalo mu je još za ispítati, što se tìcè ove ìstrage, dèset, čak i màlo višè od dèset, svjedókà. S òbzìrom da Úskok diktìrà tèmpo ispítivànja tih svjedókà, tko znà kàda bi on mògao izàci iz Remetínca. Ono što je sàda òdrèđeno je mjèsec dànà. Dàklè, ono što sàda slijèdì je pràvnà bòrba. Kováčević žèlì izàci vàn, ali òčito ne žèlì pòtpuno priznati djèlo. Dàklè, pràvnà bòrba, s jèdnè stràne Dràgan Kováčević i njègov òdvjetničkì tím, s drùgè stràne tùžitelji. Kàko nèslužbeno dòznājèm, Dràgan Kováčević i sùtra bi trèbao dòci po nõvù rùndu prègovòra u Úskok, na nõvù nàdopunu òbrane, no pítànje je sàmo hòce li tó bìti dòvoljno da tùžitelji ga pùstè iz Remetínca.

Pa policìjskì Úskok, dàklè, od jùtra je u Pòžegi. Pretraživale su se obìteljskè kùce, i pòžeškòg gradonàčelnìka Dárka Pùljašìca, i njègovòg zàmjenìka, ali i prostòrije gràdskè ùprave. Ìzuzèta je òdrèđena dokumentácija. Rèkla bih ustvári, da, kàko dòznājèm, da je tó nèkì finìš cjelomjèsečne, višemjèsečne àkcije Úskoka i policije, kòjã je pòčela prìje ljèta, jer kàko dòznājèm, ùpravo nègdje u šèstòm, sèdmòm mjèsecu je policìjskì Úskok bìo u prostòrijama pòžeškòg komunàlca, kàda su takòder ìzuzèli òdrèđeni dño dokumentácije. Vídjet cemo ustvári tijèkom sùtrašnjèg dàna. Vřlo

vjërojātno bi polìcija trëbala pòdnijēti kàznenū prìjavu, a òndā bi se Ūskok o svèmu trëbao òčitovati jer, kàžēm, cijèlā òvā prìča ustvāri je izišla u jávnōst prìje nëkoliko dānā, nākon što je pòrtāl tèlegram objāvio snìmke na kōjīma se jāsno čūjē kàko su pòžeškī gradonāčelnīk i njëgov zāmjenīk pòkušali ùtjecati na dīrektora, bīvšëg dīrektora komunālca da ùčinī ùpravo onākō kàko su mu oni zapovjédili, što je òn òdbio učìniti. A, kàko dòznājēm, u òvōm slūčāju kàznenō djëlo bīlo bi trgòvina ùtjecājem, no vāljā prìčekati dok se Ūskok o svèmu ne òglāsī, ne òbjāvī što se tòčno za kògā tètētī.